

& Diakonie Parochie

Een uitgave van het
Officium Caritatis

Jaargang 34
Nummer 4

December 2021

Diaconale heilige Laurentius. *Diaconie en Caritas in actie*

Laurentius van Rome

“Sociaal pastoraat als bijdrage aan een beschaving van Liefde”

SchuldHulpMaatje als diaconale inzet van kerken

Gevangenzorg Nederland ondersteunt

Inhoud

Ter inleiding	1
Laurentius van Rome	2
Een collecte voor de heiligen in Jeruzalem	7
Welke toekomst heeft de sociale leer van Kerk in Nederland?	9
“Sociaal pastoraat als bijdrage aan een beschaving van Liefde”	14
Caritas in het hart van de kerk	18
De weg naar binnen durven gaan. Over Diaconie en spiritualiteit Deel 3	20
Caritas en Diaconie. Inzet voor de naaste in de H. Christoffelparochie	23
“Het koninkrijk van de hemel is als een koning die een bruiloftsfeest gaf”	25
Alphons Ariëns en het Geert Groote Genootschap	28
SchuldHulpMaatje als diaconale inzet van kerken	31
Neo de Bono winnaar Ab Harrewijn Prijs 2021	34
Gevangenenzorg Nederland ondersteunt	36
<i>Pelgrimeren met een missie</i> Boekbespreking	40
<i>Het verdriet van Brabant en Geboeide vleugels</i> boekbesprekingen	42
Agenda & Weetjes	44
Colofon en logo	
Meditatief: <i>De zeven werken van barmhartigheid</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

Het afgelopen kwartaal leek de corona epidemie mee te vallen. Evengoed bleef de drempel van opnames in het ziekenhuis en het aantal besmettingen aanzienlijk hoger dan voor de 'dansen met Janssen piek'. Sinds oktober lopen de cijfers op en begin november kwamen de eerste beperkingen weer. De coronaepidemie bereikte een vierde golf, die nog steeds voortduurt. Noden genoeg in Nederland. Diaconie en caritas kunnen volop aan het werk. In dit nummer staan verhalen van diaconie en caritas in de praktijk.

In de serie over diaconale heiligen leest u in dit nummer over de diaconale heilige Laurentius van Rome. In de serie diaconale bijbelteksten toegelicht lezen we in de tweede brief aan Korinthe over de collecte voor de heiligen in Jeruzalem. De sociale encyclieken van de Kerk worden historisch besproken en de toekomst van de sociale leer van de Kerk in Nederland komt aan bod. We ontdekken belangrijke bouwstenen voor het funderen van diaconie en caritas. Hans Oldenhof nam afscheid als diocesaan diaconaal werker en laat ons met zijn slotdeel delen in zijn ervaringen rond diaconale spiritualiteit.

In dit nummer leest u veel over de praktijk van diaconie en caritas. Het diaconaal interview is met Hein Steneker, oude wijkenpastor in Rotterdam-Charlois. We horen hoe diaconie in het hart van de H. Johannes de Doperparochie in Hoofddorp staat. We maken van dichtbij de praktijk van

de Parochiële Caritas Instelling van de H. Christoffelparochie Joure in Zuid-Friesland mee. Het werk van Sant'Egidio wordt vergeleken met een koning, die een bruiloft feest geeft. Alphons Ariëns stichtte honderd jaar geleden het Geert Groote Genootschap. SchuldHulpMaatje is een belangrijke diaconale inzet van de kerken. Neo de Bono van de Moerwijk Coöperatie in Den Haag is de winnaar van de Ab Harrewijn Prijs 2021. De vrijwilligers van Gevangenenzorg Nederland ondersteunen gestraften tijdens en na hun gevangentijd.

Gied ten Berge, werkzaam bij Pax Christi, promoveerde tot doctor in de theologie en zijn boek *'Pelgrimeren met een missie'* is voor de diaconale wereld van belang. Bisschop de Korte publiceerde zijn brieven tijdens de corona epidemie in *'Het verdriet van Brabant'* en het recentelijke *'Geboeide vleugels'*. Het nummer sluit af met nieuwtjes, weetjes en het gedicht op de achterpagina.

We hebben zoals veel tijdschriften nood aan vaste lezers. Wij hopen dat u ons tijdschrift trouw blijft. We houden de abonnementsprijs op 30 euro. U mag nieuwe lezers enthousiast maken. Rond uw leeservaringen stellen wij uw mening op prijs. Uw reacties en meningen zijn welkom bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

NIEUW ADRES

Officium Caritatis | Postbus 13049, 3507 LA Utrecht | e-mail: administratie@rkdiaconie.nl

Laurentius van Rome

Jan Maasen is medewerker diaconie en missiesecretaris bisdom Rotterdam

Diaken Laurentius van Rome (225-258) werd na zijn dood al snel een populaire heilige, niet alleen in de stad Rome, maar ook ver daarbuiten.

Over zijn leven is vrij weinig bekend, behalve dan over zijn laatste dagen. Er zijn geen schriftelijke bronnen van tijdgenoten bewaard gebleven, waarin hij genoemd wordt. We zijn afhankelijk van latere bronnen, die zich baseren op mondelinge overleveringen. De vroegste schriftelijke bronnen dateren van het einde van de vierde eeuw, dus ruim honderd jaar na Laurentius' dood. Zoals bij veel heiligenlevens gebeurt, vulden schrijvers uit latere eeuwen allerlei details in en aan. Ze lieten zich daarbij inspireren door verhalen uit de Bijbel of levensbeschrijvingen van andere heiligen. Het ging hen niet om een juiste weergave van historische feiten, maar om een geloofsgetuigenis.

Korte levensloop

Volgens een late overlevering werd Laurentius op 31 december 225 geboren in Huesca, een stadje in Aragon aan de voet van de Spaanse Pyreneeën, als zoon van een rijke boer, Orentius, en diens vrouw Patientia. Beide ouders zouden in 240 de marteldood zijn gestorven en zijn later heilig verklaard. Als jongeling werd Laurentius naar Zaragoza gestuurd om een opleiding te volgen. Een van zijn leraren was de uit Griekenland afkomstige latere paus Sixtus II. Tussen leraar

en leerling groeide een gemeenschap van leven en vriendschap.

Op een gegeven moment trokken zij vanuit Spanje naar Rome, zoals meer mensen dat in die tijd deden. Sixtus werd eind augustus 257 tot bisschop van Rome (paus) gekozen. Vrijwel meteen vertrouwde hij de belangrijke

functie van aartsdiaken toe aan zijn vriend en leerling Laurentius. Rome had in die tijd zeven diakens, naar het voorbeeld van de zeven mannen, die in de eerste gemeente van Jeruzalem waren aangesteld voor de ondersteuning van de weduwen (Hand. 6, 1-7). De aartsdiaken was het hoofd van de zeven diakens. Hij was verantwoordelijk voor het beheer van het vermogen en de verdeling van de goederen over de noodlijdenden. Dat was geen geringe taak. Een voorganger van Sixtus, Cornelius, schreef in 251 een brief aan bisschop Fabianus van Antiochië, waarin hij aangaf, dat er in Rome 46 priesters, 7 diakens, 7 subdiakens, 42 acolieten, 52 exorcisten, lectoren en portiers, en meer dan 1.500 weduwen en noodlijdenden waren, die werden onderhouden door ongeveer 40.000 christelijke bewoners, 4 tot 5 procent van de bevolking.

Sixtus zou minder dan een jaar bisschop van Rome zijn. Hij was een van de slachtoffers van de christenvervolgingen door keizer Valerianus en werd op 6 augustus 258 onthoofd. Laurentius zou hem enige dagen overleven en stierf de marteldood op 10 augustus 258.

Laurentius beeld op de begraafplaats en crematorium Sint Laurentius te Rotterdam [Fotograaf: Peter van Mulken]

Vervolgingen

In 258 vaardigde keizer Valerianus een vervolgingsedict uit tegen de christenen. De inhoud daarvan is bekend uit een brief van bisschop Cyprianus van Carthago. Het edict was vooral gericht tegen de leiding van de kerk en de adel. Bisschoppen, priesters en diakens zouden zonder pardon gedood worden. Senatoren en edelen konden hun rang verliezen en hun goederen werden verbeurd verklaard. Als zij bij hun christelijke standpunt zouden blijven, liepen zij het gevaar om te worden onthoofd. “Ik meld je,” zo schreef Cyprianus, “dat Sixtus de marteldood stierf op 6 augustus samen met vier diakens, terwijl zij op een begraafplaats verbleven.” En even verder: “De concrete uitwerking van dit besluit verwachten we elke dag met eigen ogen te zullen zien. Intussen echter blijven we dapper overeind in geloof. We zijn bereid het martelaarschap te ondergaan. Zo hopen we krachtens Gods genade en de barmhartigheid de eeuwige kroon te verwerven.” Dat had Cyprianus goed ingeschat. Hij stierf zelf een maand later de marteldood op 16 september 258.

Laatste dagen van Laurentius

Een eeuw later gaat bisschop Ambrosius van Milaan uitgebreid in op de laatste dagen van Laurentius in zijn boek over de ambten (*De Officiis*). Cyprianus had gemeld, dat Sixtus met vier van zijn diakens was aangehouden, terwijl hij de mis opdroeg in de Catacombe van Sint-Calixtus, waar een kleine kerk was. Allen werden onthoofd. Ambrosius laat Laurentius ook bij de aanhouding zijn en beschrijft invoelend zijn verdriet: “Toen hij zag dat zijn bisschop Sixtus werd weggeleid om de marteldood te ondergaan, begon hij te huilen, niet om de

dood van Sixtus, maar omdat hij zelf moest achterblijven. Daarom riep hij hem toe: “Waar gaat u heen, vader, zonder uw zoon? Waarheen haast u zich, bisschop, zonder uw diakens? Nooit bracht u een offer zonder uw dienaar. Wat bevalt u niet in mij, vader? Hebt u soms ooit gemerkt dat ik mijn taak verwaarloosd heb? Neem de proef op de som. Dan kunt u zien of u wel de geschikte dienaar hebt uitgekozen. U hebt hem de wijding toevertrouwd van het bloed van de Heer en als u de sacramenten voltrok, liet u hem daarin delen. Maar nu u uw bloed vergiet, ontzegt u hem daaraan deel te hebben?”

*Laurentius voor het gerecht, fresco van Fra Angelico in kapel van paus Nicolaas V Vaticaanstad
[Foto: Vatican Museums]*

De troost van Sixtus klinkt in onze oren wat onheilspellend: “Ik neem geen afscheid van jou en ik laat je niet in de steek. Jij krijgt nog een zwaardere strijd te verduren. Als oude man kreeg ik een lichter gevecht toebedeeld. Maar jij, mijn jongen, bent bestemd voor een klinkende overwinning op de tiran. Binnenkort kom jij ook. Geen tranen, over drie dagen zul je mij volgen, met enig verschil zoals het

hoort bij een bisschop en zijn diakens. Het zou niet bij je passen samen met je leraar te overwinnen, alsof je hulp zoekt. Waarom wil je zo graag mijn lijden met me delen? Mijn hele lijden krijg je als erfenis. Waarom vraag je bij mij te zijn?”

Het verslag van deze competitie tussen Sixtus en Laurentius wie als eerste zou mogen lijden voor Christus' naam sluit Ambrosius laconiek af: “Drie dagen later ging het wel door: hij had de tiran belachelijk gemaakt, was op een rooster gelegd en werd verbrand. ‘Dit gedeelte

van mijn lichaam is doorbakken,' zei hij, 'keer het om en eten maar!' Zo overwon hij met kracht van zijn geest de natuurlijke kracht van het vuur."

De schatten van de kerk

In een ander hoofdstuk legt hij nader uit hoe Laurentius de machthebbers te kijk had gezet: "Het gouden liturgisch vaatwerk bewaarde de heilige martelaar Laurentius voor zijn Heer. Toen men van hem de schatten van de kerk vorderde, beloofde hij te laten zien waaruit die bestonden. De volgende dag bracht hij arme mensen mee. Men vroeg hem waar die schatten waren die hij had beloofd. Hij wees op de armen en zei: 'Dit zijn de schatten van de kerk!' Dat zijn inderdaad de schatten van de kerk, want in hen is Christus aanwezig, in hen is aanwezig in wie we geloven." Voor wie die toelichting nog niet begrepen zou hebben, citeert Ambrosius nog eens expliciet Mt 25,35 en 40. "Ik had honger en jullie gaven Mij te eten. Ik had dorst en jullie gaven Mij te drinken," etc.

In latere legenden wordt dit verhaal van de schatten van de kerk eindeloos uitgespind, krijgen we b.v. te horen hoe hij het liturgisch vaatwerk verkoopt en de opbrengst uitdeelt en welke mensen hij in die laatste dagen nog weet te bekeren. In de kern is dit het verhaal.

Naam Laurentius

Veel meer valt er over de diaken Laurentius niet te melden. Toch groeide hij in de daarop volgende eeuwen uit tot een populaire heilige. Hij werd naast Petrus en Paulus de medepatroon van de stad Rome en een van de grote voorbeelden voor het diakenambt. Daarbij spraken de verhalen over de schatten van de kerk en zijn marteldood op het rooster tot de verbeelding. Zijn naam preludeert al op dat einde. 'Laurentius' is afgeleid van 'laura', de laurierkrans. Je zou de betekenis kunnen omschrijven als 'lauream tenens': hij die de lauwerkrans in handen heeft. In de oudheid werden overwinnaars gekroond met een lauriertak. Laurentius is naar de laurierboom genoemd, omdat hij in zijn lijden de overwinning behaalde. Lees nog eens de dialoog tussen Sixtus en Laurentius en je ziet de nodige verwijzingen naar strijd en overwinning.

Overigens is Laurentius niet de enige diaken met zo'n omineuze naam. Hetzelfde kan gezegd worden van Stefanus, bekend uit de Handelingen van de Apostelen als een van de zeven (Hand. 6) en de eerste volgeling van Christus die vanwege zijn geloof vermoord werd (Hand. 7). Stefanus is afgeleid van het Griekse woord 'stephanos' dat eveneens krans betekent. In dit rijtje past ook een derde diaken, Vincentius van Zaragoza (?-304). Zijn naam betekent 'overwinnaar'.

Volgens de legende werd hij in zee geworpen met een molensteen om zijn nek, maar bleef hij gewoon drijven. Daarna werd hij letterlijk geroosterd. Hij was de eerste martelaar in Spanje. Volgens sommige historici heeft zijn dood model gestaan voor het verhaal, dat over Laurentius' einde de ronde doet. In Rome was halverwege de derde eeuw het langzaam braden op een rooster onbekend. Meer voor de hand lag onthoofding, zoals het geval was bij Sixtus en de vier diakens, die bij hem waren. Maar waarom een

Laurentius glas-in-loodraam in kathedraal Rotterdam
[fotograaf: Peter van Mulken]

*Verdelen van de kerkschatten, fresco van Fra Angelico in kapel van paus Nicolaas V Vaticaanstad
[Foto: Vatican Museums]*

goed verhaal verpesten met de waarheid? Hoe wreder de terechtstelling, des te groter was de triomf van de martelaar in de ogen van de gelovigen.

Stefanus, Laurentius en Vincentius vertegenwoordigen zo als diaken de belangrijkste geografische centra in de eerste eeuwen: Jeruzalem, Rome en Spanje. Daarmee lijkt het evangelie de uiteinden der aarde te hebben bereikt en is het programma van Hand. 1,8 uitgevoerd. Ze laten alle drie zien hoe martelaren gekranst worden. En de band tussen Stefanus en Laurentius wordt later nog versterkt: in 425 worden de relieken van Stefanus vanuit Constantinopel overgebracht naar Rome en bijgezet in het graf van Laurentius.

Relatie bisschop en diaken

In de eerste eeuwen was er nog geen sprake van een drievoudig ambt (bisschop – priester – diaken). De leiding van de christelijke gemeenschap lag meer in handen van het tweespan bisschop en diaken. Die relatie was nauw. Dat is zeker het geval tussen Sixtus en Laurentius. De citaten van Ambrosius, maar ook de preken van Augustinus laten zelfs een soort vader-zoon relatie zien.

Als directe assistent van de bisschop voert de diaken in zijn opdracht een aantal belangrijke taken uit. Hij beheert de schatkist en is dus in moderne termen de penningmeester of econoom. Een verantwoordelijke taak, zeker in het bisdom Rome. De bisschop is 'de vader van de armen', maar de uitvoering van die taak ligt primair bij de diaken. Daarnaast

heeft hij de zorg voor het onderhoud van de kerkelijke functionarissen en het beheer van de goederen voor de eredienst. Het verhaal van 'de schatten van de kerk' laat pregnant zien, waar uiteindelijk de prioriteit ligt. De armen gaan voor het liturgisch vaatwerk in de strijd met de keizer om het bezit. Tegelijk heeft de diaken ook enige liturgische functies. In de dialoog met Sixtus geeft Laurentius aan, dat hij dagelijks Sixtus geassisteerd heeft in de liturgie. "Maar nu u uw bloed vergiet, ontzegt u hem (=Laurentius) daaraan deel te hebben?"

Patroon

Laurentius is patroon van een hele reeks groepen, die alle een relatie hebben met zijn leven. Zo is hij patroon van de armen en van diakens en bedienend personeel (hij diende immers zelf de bisschop). Voorts van bibliothecarissen en archivarissen en andere

*Het overgeven van de kerkschatten, fresco van Fra Angelico in kapel van paus Nicolaas V Vaticaanstad
[Foto: Vatican Museums]*

*Glas-in-loodraam van Sint Laurentius in Spaubeek
[Foto: Rijksdienst voor cultureel erfgoed]*

*Beeld van Laurentius op het bureau Bisdom Rotterdam
[Fotograaf: Peter van Mulken]*

beroepen die met een boek te maken hebben van studenten tot schrijvers en van advocaten tot boekhouders (omdat hij als diaken de heilige boeken in bewaring diende te houden). Daarom wordt hij ook vaak afgebeeld met een boek. Maar hij is ook patroon van beroepen waarbij vuur een rol speelt, zoals brandweerlieden, glazeniers en glasblazers, kolenbranders, koks en koekenbakkers (omdat hij gegaard werd op een rooster). Ook een rooster is daarom een van zijn attributen.

Nederland kent 22 rooms-katholieke Sint Laurentiuskerken, 32 hervormde kerken onder het (voormalige) patronaat van Laurentius en 2 oud-katholieke kerken. Tot de meest bekende plaatsen horen Alkmaar en Rotterdam. Die grote verspreiding heeft niet alleen te maken met het voorbeeldige leven van Laurentius. Op Laurentiusdag 955 versloeg keizer Otto I de Hongaren bij Augsburg. Sindsdien gold Laurentius als veldslagheilige. Niet toevallig zijn er veel Laurentiuskerken te vinden in het grensgebied van Holland en West-Friesland.

Muursteen van St Laurentius in de Sint Laurensstraat te Alkmaar [Foto: Rijksdienst voor cultureel erfgoed]

Bart Koet, 'Augustinus over diakens. Zijn visie op het diakonaat', Parthenon, Almere, 2014.

Pieter Kohnen en Bert Kuipers, 'Sint Laurens aan de Maas. Hart voor de stad', Rotterdam, 2001.

<http://www.heiligen.net/heiligen/08/10/08-10-0258-laurentius.php>

Een collecte voor de heiligen in Jeruzalem

2 Korintiërs 8,1-9,15

Diaken Vincent de Haas

De tweede brief van Paulus aan de christenen van Korinte kleurt door de getroebleerde verhouding tussen Paulus en zijn gemeente.

Paulus doet er alles aan om tot een wederzijds verstaan te komen en de relaties te verbeteren. Voor dit grote doel trekt hij alles uit de kast. Hij organiseert als bijzondere inzet een collecte. Het is niet de enige keer, dat hij over een collecte voor Jeruzalem schrijft. In Handelingen 24,17 zegt Paulus in een van zijn verdedigingsrede: 'na vele jaren ben ik teruggekomen naar Jeruzalem om liefdadigheid te bewijzen en offers op te dragen'. Liefdadigheid mag verstaan worden als een actie ter ondersteuning van de mensen in Jeruzalem. Hij schrijft het zelf in de eerste brief aan de christenen in Korinte (1 Korintiërs 16,1-4): wat de inzameling voor de heiligen betreft (...): elke eerste dag van de week moet ieder van u naar vermogen iets opzij leggen en het opsparen (...). Als ik bij u ben, zal ik degenen die u daarvoor geschikt acht, met brieven naar Jeruzalem sturen om de gaven te overhandigen.

Ook in de brief aan de christenen in Galatië schrijft Paulus iets dergelijks: wij zouden naar de heidenen gaan en zij naar de besnedenen. Wij moesten alleen de armen gedenken en ik heb daarvoor ook mijn best gedaan (Galaten 2,10). Ook in zijn brief aan de christenen in Rome wijst Paulus op zijn praktijk: Nu sta ik op het punt naar Jeruzalem te vertrekken ter ondersteuning van de heiligen. Want Macedonië en Achaje hebben besloten een collecte te houden voor de armen onder de heiligen (Romeinen 15,25-26; lees verder: Romeinen 15,22-32).

Collecte is diaconie

Het collecteren voor de armen is een wezenlijk onderdeel van de verkondiging van het evangelie door Paulus. Een collecte is geen bijkomstigheid. Geloven vraagt om een diaconaal kader. Paulus spreekt dan ook over uitdrukkelijk over 'diaconie en diaconale arbeid' in 2 Korintiërs 8 en 9.

Deze diaconale nood is niet het enige motief van Paulus om een collecte te organiseren.

Hij doet dit ook om het samenwerken van de verschillende gemeenten te bevorderen. Zo gezien is de collecte een uitdrukking van eenheid. Men staat voor elkaar in.

Daar voegt zich nog een derde doel bij, namelijk de verhouding van gelovigen uit de Joden en gelovigen uit de heidenen die ook in de tijd van Paulus onder spanning staat. Door goede werken voor elkaar te doen hoopte Paulus dat de verstandhoudingen verbeteren.

Hedendaags collecteren [Foto: Persgroep.net]

Collecte voor mensen in nood

Het tweede deel van de tweede brief aan de christenen in Korinte is gewijd aan de collecte, die Paulus organiseert voor de mensen in nood die in Jeruzalem wonen. Hij begint met de vraag: wat hebben jullie over geloofsgenoten in moeilijkheden? Paulus laat zien dat anderen dat al van harte doen. De gemeenten in Macedonië geven ondanks hun armoede overstelpend veel (2 Korintiërs 8,1-4). De hele tekst geeft wat ideeën om over na te denken als we weer over collectes spreken. Natuurlijk kijken we in de *caritas* en *diaconie* allereerst naar de noden in de eigen omgeving. Paulus ziet de nood in Macedonië en in Korinte (Achaje), maar hij daagt hen uit om verder te kijken. Hij vraagt hen zich in te zetten voor de nood van anderen ver weg. Paulus zet zich hier ijverig voor in. In eerdergenoemde teksten komt een collecte als deze steeds terug. Volhardend als een terriër, maar wel liefdevol. Dat geeft te denken hoe wij ons voor onze collectes inzetten. Hoe volhardend zijn en hoe liefde vol voor de mensen om ons heen?

In diaconie geef je jezelf

De tweede overweging is dat je niet iets van jezelf geeft, maar jezelf in de ondersteuning van anderen. Paulus beschrijft dit zo: Zij gaven meer dan wij durfden hopen; zij gaven zichzelf, in de eerste plaats aan de Heer, maar daarna ook (...) aan ons. Zo kon het liefdewerk tot een goed einde worden gebracht (2 Korintiërs 8,5-6). Ook paus Benedictus heeft dit ooit benadrukt. Iets van jezelf geven heeft een beeld van de ander als afhankelijk zien. Jezelf geven houdt in: de ander als gelijkwaardig zien. Een derde punt: Paulus benadrukt dan ook dat niemand iets geeft wat hij niet heeft. Het is niet de bedoeling dat iemand door anderen te ondersteunen zelf in moeilijkheden komt. Er moet een zeker evenwicht zijn (2 Korintiërs 8,13). Nummer vier: wij dienen immers bedacht te zijn op wat goed is voor God en voor de medemens (2 Korintiërs 8,21). Deze tekst sluit aan bij wat Jezus ons voor houdt: houden van God en van de naaste als jezelf. Zo zet je je geloof om in daden.

Diaconie doe je samen

Paulus doet nog een tweede stap. Hij stuurt bewust andere mensen om de collecte te organiseren. Zo voorkomt hij dat anderen denken dat hij voor zijn eigen winst doet. Dus: hoe organiseer je het zo dat het inderdaad goed doen is voor God en voor de medemens? Nummer vijf: bedenk dit: (...) wie overvloedig zaait, zal ook overvloedig oogsten. Paulus dringt verschillende keren erop aan om niet te karig te geven. We kunnen ons een zin als deze aantrekken. Net als nummer 6: Laat ieder geven waartoe hij in zijn hart heeft besloten, zonder dwang of tegenzin. God houdt van een blijmoedige gever (2 Korintiërs 9:7). Het geeft steeds weer te denken als we iets in een collecteschaal doen. Wat geven we? Hoeveel geven we? En met welk hart geven? Geven we iets van onszelf of mag het meer zijn?

Diaconie als dankzegging

Nummer zeven is een mooie afsluiter: Uw vrijgevigheid is weer reden tot dankzegging aan God. Want dit dienstbetoon (*diaconie*) voorziet niet alleen in de noden van de heiligen, maar wordt ook een overvloedige bron van dankzegging aan God. Door dit bewijs van hulpvaardigheid zullen zij God gaan verheerlijken, omdat u het evangelie van Christus gehoorzaam belijdt en omdat u met hen en met alle anderen vrijgevig wilt delen (2 Korintiërs 9:11-13). Ook hier zien we het woord *diaconie* terugkeren. Paulus geeft daarmee aan hoe het belijden van het geloof, het vieren ervan en het doen van het evangelie (*caritas, diaconie*) onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Voor Paulus gaan ze hand in hand. Liturgie en diaconie kunnen niet zonder elkaar.

Diaken Vincent de Haas werkt bij de Katholieke Bijbelstichting en is bisschoppelijk gedelegeerde voor de Parochiële Caritasinstellingen in het Bisdome Breda

Welke toekomst heeft de sociale leer van Kerk?

Fred van Iersel is emeritus professor Tilburg University

Eerst komt de ontwikkeling van de sociale leer van de Kerk sinds 1891 in beeld. Bij een thematische indeling, met aandacht op het type ethiek dat naar voren komt, ontstaat een ander beeld.

I Terugblik

In de terugblik op de ontwikkeling van de sociale leer komen zes fasen in beeld.

Fase 1: derde weg

Paus Leo XIII luidt met *'Rerum Novarum'* (1891) de eerste fase in de moderne katholieke sociale leer in met het ontvouwen van de integrale maatschappijvisie. Sociale encyclieken vertolken een totaalbeeld van de samenleving en bieden hiervoor een blauwdruk, een derde weg naast kapitalisme en socialisme. Deze fase loopt tot en met Paus XII in 1958. Paus Pius XI legde met *'Quadragesimo Anno'* (1931) het accent op sociale aspecten van de bedrijfseconomie en op subsidiariteit. Paus Pius XII zag zich geconfronteerd met de strijd tegen het totalitarisme in Italië en Duitsland, waardoor de morele kritieken op economie, overheid, cultuur en totalitaire beperkingen in de godsdienstvrijheid met elkaar vervlochten raakten.

Fase 2: ethische criteria

De tweede fase begint met paus Johannes XXIII en Vaticanum II en verlaat het streven naar een blauwdruk. Er worden ethische criteria aangereikt voor het doen functioneren van verschillende, zelfs elkaar bestrijdende, economische en politieke stelsels. Zo bevatten de encycliek *'Pacem in Terris'* (1963) en de Constitutie *'Gaudium et Spes'*

van Vaticanum II (1965) geen veroordeling van het communisme, geen optie voor kapitalisme, noch de exclusieve keuze voor een type politiek stelsel, en wel criteria voor het functioneren van systemen en voor participatie van katholieken daarin.

Fase 3: meta-ethiek en sociale gerechtigheid

De derde fase begint bij paus Paulus VI (1963) en is meta-ethisch, omdat het accent ligt op de motivatie tot rechtvaardig handelen,

en minder op een gedetailleerd systeem van morele voorschriften. De Kerk schrijft wat betreft de inrichting van overheid, economie en samenleving niet voor, en motiveert tot (internationale sociale) gerechtigheid. Zie *'Populorum Progressio'* (1967), en de apostolische brief *'Octogesima Adveniens'* (1971). Paus Paulus VI breidt de klassieke driedeling in gerechtigheid (namelijk *iustitia commutativa, distributiva en*

legalis) uit met *iustitia socialis*. Dat wil zeggen: een proactief streven naar maatschappelijke gerechtigheid in de vorm van sociaal economische en politieke dekolonisatie, en aandacht voor mensenrechten. Daartoe richtte de paus de commissie *Justitia et Pax* op. Paus Paulus VI deed dit, achteraf gezien, zonder die aandacht expliciet in te kaderen in het totaal van de sociale leer. Hierdoor schiep hij een intern-kerkelijke ontstaansvoorwaarde voor de bevrijdingstheologie, die juist wel de inzet voor sociale gerechtigheid ging duiden en zelf verbanden ging leggen met herinterpretaties van de sociale leer. De bevrijdingstheologie ontdekte dat de kerk met haar driestappenmodel van 'zien, oordelen en handelen' geen eigen instrument voor sociale analyse heeft, en vulde die lacune met het

gebruik van (neo)- marxistische analyses. Hierop, en op de wijze waarop in de bevrijdingstheologie het verband werd gelegd met de fundamentele theologie, in plaats van met de meer praktisch gerichte sociale leer, hebben Paus Johannes Paulus II en toenmalig kardinaal Ratzinger afwijzende standpunten ingenomen. Ondanks die afwijzingen behielden ze wel de door de bevrijdingstheologie bepleite morele voorkeursoptie voor de armen als uitwerking van de sociale gerechtigheid.

subjectieve ervaring van arbeid, de waardigheid van de arbeid: een enorme transformatie. Paus Johannes Paulus II slaagde er in om zijn intern kerkelijke oriëntatie op (christologische) orthodoxie omtrent Christus als verlosser (ingezet in zijn eerste encycliek '*Redemptor Hominis*' (1979) te combineren met een fenomenologische benadering van samenlevingsvragen. Hij zag hierdoor de Kerk als een ten

opzichte van communistische wereldlijke overheden autonome institutie, die haar continuïteit en autonomie tegenover de wereldlijke overheid mag en moet beschermen, en juist daardoor de drager kan worden van een alternatief waardensysteem. Deze combinatie van krachtige religieuze overtuiging en fenomenologische benadering van de samenleving mondt uit in de pauselijke bijdrage aan de val van het Europese communisme (1989).

Fase 4: *personalisme en fenomenologie*

Het pontificaat van Paus Johannes Paulus II (1978-2005) luidt de vierde fase in: de personalistisch-fenomenologische. Voor het begrijpen van de sociale encyclieken van Johannes Paulus II ligt de sleutel in de fenomenologische geduide morele ervaring. De theoloog Karol Wojtyła erkende al in zijn dissertatie de morele ervaring als hermeneutische sleutel bij het begrijpen van de sociale werkelijkheid. Hij werd hiertoe geïnspireerd door de fenomenologie van Edmund Husserl. Als paus maakte hij van dezelfde fenomenologische benadering gebruik in zijn sociale encycliek over de menselijke arbeid '*Laborem Exercens*' (1981), in '*Sollicitudo Rei Socialis*' (1987) en '*Centesimus Annus*' (1991). Daarmee reikte deze paus een sleutel aan om de brede onvrede over ervaren ongenoegen met het communistische arbeidsbestel (waarin naast schending van mensenrechten ook langdurige voedseltekorten optraden) te kunnen duiden. Het was belangrijk dat de morele ervaring de ideologische interpretatie van het communisme weersprak als arbeidersparadijs. Door de personalistisch-fenomenologische benadering kon deze ervaring serieus genomen worden. Als gevolg van deze benadering verschoof de aandacht voor objectieve arbeidsverhoudingen in het sociale bestel en rechtvaardigheid daarbinnen naar de collectieve

Fase 5: *fundering en legitimatie*

Onder het Pontificaat van Paus Benedictus XVI (2005-2013) verschuift de aandacht in de sociale leer naar fundering en legitimatie. De encycliek '*Caritas in Veritate*' (2009) is te lezen als een optie op verankering van de sociale leer in de visie op de theologische deugden van liefde en hoop, die paus Benedictus uitdrukte in '*Deus Caritas Est*' (2005) en '*Spe Salvi*' (2007). Paus Franciscus omschrijft op basis van door paus Benedictus geschreven ontwerpen de derde theologische deugd, het geloof, in '*Lumen Fidei*' (2013). Paus Benedictus XVI kadert de sociale leer in een theologie van de goddelijke liefde in,

waarop caritas een antwoord is, en waarvan deze tegelijk een instrument is, in een theologie van christelijke hoop. Dit is geen 'vertheologisering' van de sociale leer, alsof de sociale leer voordien alleen uit inzichten uit de natuurlijke zedenwet, het natuurrecht en praktische syllogismen met prudente oordelen zou bestaan. Er geschiedt

een inkadering in grondthema's van het christelijk geloof, die legitimeren dat christenen zich maatschappelijk engageren op een wijze die aansluit bij de kern van het geloof. 'Caritas in Veritate' (2009) poogt de liefde te verbinden met het zoeken, vinden, affirmeren en verkondigen van de waarheid over de mens. De encycliciek zou eerst een herdenking van 'Populorum Progressio' (1967) zijn. Maar door de theologische kern en door de referenties naar de toen actuele financiële crisis is een funderingsgerichte tekst ontstaan, die de uitweg naar de financiële crisis wijst in de vorm van herstel van verbinding met de bronnen van de cultuur. De onderliggende ambitie is het christelijk geloof te positioneren als noodzakelijke en voldoende basis voor elke menselijke beschaving en cultuur. De ambitie is gericht op synthese met een christelijk geïnspireerde beschaving en cultuur.

Fase 6: centripetale zelfmarginalisering

Paus Franciscus (2013 tot heden) benadert in de sociale encyclieken 'Laudato Si' (2015) en 'Fratelli Tutti' (2020) de sociale leer vanuit het perspectief van de gemarginaliseerden. Niet de machtigen bepalen de blikrichting van de sociale leer. De inhoud wordt ontleend aan het perspectief van de gemarginaliseerden, en de functie ervan wordt, meer dan voordien, om juist aan de mensen in de marge recht te doen: een eco-sociale inclusiviteit. Terwijl de sociale leer voorheen meer focust op de besturingsfilosofie in economie, politiek en cultuur, is er nu het attenderen op noden, rechten, en behoeften van de allerarmsten. De katholieke sociale leer focust nu minder op synthese met omringende structuren en culturen, en meer op de profetische antithese in solidariteit met de gemarginaliseerden. Parallel hieraan zien we een verschuiving van aandacht voor *governance*, naar het signalerend ijveren voor thema's als vorm van opdrachtstelling voor het centrum van de macht.

toekomstige mogelijkheden voor de sociale leer in Nederland. De katholieke sociale leer heeft in Nederland een opmerkelijke geschiedenis. Ze heeft sedert 1891 dankzij actieve katholieke leken, religieuze ordes en congregaties, en geëngageerde priesters en bisschoppen een belangrijke rol vervuld in de ontwikkeling van de arbeidsverhoudingen in Nederland, heeft grote invloed gehad op de ontwikkeling van publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties, en in bredere zin het bedrijfsleven. Ook het katholieke onderwijs en de katholieke gezondheidszorg werden erdoor gekaderd. Daarnaast had ze betekenis voor de ontwikkeling van de katholieke vredesmoraal rond de Eerste en Tweede Wereldoorlog, de Koude Oorlog en de visie op dekolonisatie.

Momenteel biedt ze door de sociale encycliciek 'Laudato Si' (2015) een kader voor een internationale politiek die tegelijkertijd sociaal en ecologisch is.

Vier benaderingen

Anno 2021 compliceren vier benaderingen over de sociale leer in Nederland het gesprek, mede omdat ze door elkaar gebruikt worden: het katholiek sociaal onderricht (met een accent op de onderrichtende taak van de Kerk), het katholiek sociaal denken (met een accent op de sociaal-filosofische aspecten en praktische uitwerkingen voor maatschappelijke organisaties) en de sociale leer (de sociale leer als doctrine, met het accent op leerstelling). Daarnaast functioneren uitwerkingen van katholiek sociaal denken in katholieke maatschappelijke organisaties eerder inspirerend, dan dat ze volledige morele argumentaties op een maatschappelijk terrein bevatten. Zo werkt de sociale leer inspirerend, maar niet oriënterend. Er zijn altijd discussies geweest over de onderlinge verhouding tussen deze vier benaderingen van de sociale traditie in de katholieke kerk. De Franse dominicaan Chenu schreef in 1979 'De katholieke sociale

II Afscheid van het heimwee

Deel twee ontvouwt de huidige en

leer als ideologie', dat in feite afstand nam van de blauwdruk voor goed samenleven uit de encycliek 'Rerum Novarum' als derde weg tussen kapitalisme en socialisme.

Een bron van visie

In mijn benadering staan de sociale encyclieken centraal als leerstellige teksten. Deze zijn ondenkbaar zonder de katholieke sociaal filosofen en theologen, die er een academische context aan geven. Ze zijn zinloos als ze worden losgemaakt van de onderrichtende taak van de Kerk op het gebied van geloof en zeden, omdat het onderricht een essentieel instrument in de communicatie is. Het 'Compendium van de Sociale Leer van de Kerk' (2004) kiest ervoor om het kerkelijk onderricht voorop te stellen. Het wekt in hoofdstuk XII de indruk dat het maatschappelijk handelen van christenen en hun maatschappelijke organisaties pas na onderricht door bisschoppen op gang komt. Maar zo is het niet altijd: soms leiden encyclieken tot nieuwe maatschappelijke organisaties, maar vaker is de volgorde andersom en worden bestaande maatschappelijke praktijken herijkt op basis van encyclieken.

Sociale encyclieken worden onverstaanbaar als ze worden losgemaakt uit de theologische context. Dat geldt zeker voor de encycliek 'Rerum Novarum', waarvan het ontstaan ondenkbaar is zonder de heroriëntatie op Thomas van Aquino, die tot diepgaande transformatie van de sociale leer leidde, en de kritiek op het amorele liberalisme dat Paus Leo XIII al in 1888 gepubliceerd had. Een ander voorbeeld: het werk van paus Johannes Paulus II laat zien dat de interpretatie van zijn sociale encyclieken niet los gezien kan worden van zijn eerste encycliek 'Redemptor Hominis' (1979), waarin de menswording van Christus als basis voor de menselijke waardigheid wordt omschreven. Dit is een theologische aanvulling op de fundering ervan in de schepping van de mens

naar Gods beeld en gelijkenis, die onder meer 'Pacem in Terris' (1963) en 'Gaudium et Spes' (1965) domineert. Sociale encyclieken dienen zowel in de maatschappelijke als in de kerkelijke en theologische contexten gelezen te worden, wil men ze als kerkelijke documenten over de samenleving en overheid kunnen begrijpen.

Sociale leer als alternatief perspectief

Anno 2021 is het boeiende aan sociale encyclieken dat ze, ook als ze geen 'derde weg' bieden, een alternatief bieden voor het absoluut stellen van het neoliberale vrijheidsbegrip, en voor het pragmatisme en smalle visies op management, die zich tot efficiëntie beperken. Ze bevatten visie - en visies zijn schaars geworden in postmoderne economie en politiek.

Best kept secret

De sociale leer staat ook te boek als 'best kept secret' van de katholieke kerk, wereldwijd en in Nederland. Hoe kan dat? Voor Nederland ligt de sleutel tot dit geheim in het bisschoppelijk Mandement van 1954. De Nederlandse bisschoppen publiceerden in 1954 hun brief over 'De katholieke in het openbare leven van deze tijd', beter bekend als het Mandement. Dit is, ook vandaag nog, inzake de inhoudelijke beschrijving van de sociale leer van de Kerk, een inhoudsrijk en waardevol document. Het probleem met het Mandement zat in de voorschriften die de bisschoppen eraan verbonden, wat betreft lidmaatschap van katholieke organisaties, en verbod op deelname aan socialistische organisaties. Voorschriften die haaks stonden op de interne katholieke emancipatie en de ontzuiling, en die als een boemerangeffect de ontzuiling versterkten. De interne katholieke emancipatie leidde tot religieuze en sociale de-institutionalisering en individualisering, hetgeen ook zijn doorwerking had in de hantering van de katholieke sociale leer.

Herwaardering

De sociale leer van de kerk heeft toekomst, ook in Nederland. Nodig zijn naast de Godgegeven hoop en een universeel gerichte liefde, een vitale combinatie van realisme en ambitie, wilskracht en veerkracht, met de bereidheid tot investeren in een breder draagvlak voor de sociale leer.

Sinds de publicatie van het 'Compendium van de Sociale Leer van de Kerk' in 2004 (Nederlandse vertaling 2008) is de interesse in de sociale leer toegenomen, niet alleen onder christelijke organisaties. Het Compendium is een overzichtswerk, en tevens een actualisering aan het einde van het pontificaat van paus Johannes Paulus II, die hiermee geëerd werd voor zijn bijdrage aan de sociale leer.

Ook in Nederland is de implementatie van de sociale leer opnieuw ter hand genomen, vooral sedert de verschijning van de Nederlandse vertaling van het Compendium. De bisschop van Haarlem-Amsterdam, Mgr.

Punt, richtte een Centrum voor de Sociale Leer van de Kerk (CSLK) op. Andere diocesen organiseerden cursussen en lezingen. Het is zaak dat in Nederland de fragmentatie tussen verbanden als verband van katholieke maatschappelijke organisaties (VKMO), Christelijk Sociaal Congres, en CSLK wordt doorbroken, net zoals het tijd wordt de scheidsmuren tussen charitatieve armenzorg en diaconie te slechten. De sociale leer van de kerk biedt een visie die kan helpen fragmentatie te overwinnen, eenheid te smeden, invloed te versterken en effectiviteit te vergroten van samenlevingsgerichte praktijken.

Kan de Kerk haar eigen sociale leer aan?

De kerk zelf is momenteel in haar dagelijkse functioneren met heel andere vraagstukken bezig, dan met de besturing van een vreedzame en rechtvaardige wereldorde op het gebied van economie, staatsinrichting en cultuur. Managementvraagstukken domineren de reflectie op het kerk zijn. Het gaat niet primair over 'missie en visie', maar om aanpassing aan de gewijzigde sociaal-culturele omgeving met haar mate van seculariteit;

om aanpassing aan meestal latente verwachtingen van gelovigen; om eenheid, en om selectie van doelen van maatschappelijk handelen, passend bij de huidige schaalverkleining van de kerk.

Zo gezegd klinkt dit pessimistisch, maar is het niet zo bedoeld. De katholieke sociale leer is en blijft een vitale bron, die de kerk zelf uitdaagt om niet te klein te denken. Een krimpende kerk loopt het risico aan *social engineering* te gaan doen: het alleen opzetten van activiteiten die men zelf integraal kan managen. De sociale leer van de kerk daagt echter uit tot een bredere benadering van *public governance* en tot het verbreden van de missie. Het feit dat kerken kleiner worden, gaat wel ten koste van macht, maar niet per se ten koste van invloed op basis van inhoudelijke kwaliteit.

Paus Franciscus

Paus Franciscus biedt met zijn twee sociale encyclieken voldoende aanknopingspunten voor een op economie, politiek, samenleving en cultuur gerichte praktijk, waarin verduurzaming, vrede en solidariteit hand in hand gaan en ook voldoende aandacht is

voor stabiliteit van instituties, een thema in opkomst. Ze bieden ook voldoende aanknopingspunten om organisaties die zich op *governance* heroriënteren, of op hun missie, van inspiratie en oriëntatie te voorzien. In combinatie met de bestuurlijke beginselen en waarden die al langer aanwezig waren in de sociale leer, bieden ze voldoende aanknopingspunten om de schaduwzijden van decennialang neoliberalisme en verkeerd begrepen pragmatisme te overwinnen.

De Werken van Barmhartigheid zijn van Wim van Petegem in het gasthof van de Norbertijnen abdij in Postel (1997).
<https://www.wimvanpetegem.com/de-werken-van-barmhartigheid>

“Sociaal pastoraat als bijdrage aan een beschaving van Liefde”

Het diaconaal interview is met Hein Steneker, werkzaam bij het Pastoraat Oude Wijken in Rotterdam-Charlois

Hein Steneker is sinds 2018 begonnen als pastoraal werker in de wijk Charlois in Rotterdam-Zuid. Hij ziet dit Pastoraat Oude Wijken als een vorm van sociaal pastoraat. De katholieke methode van ‘zien, oordelen, handelen’ is leidend, hetgeen zich uitdrukt in de manier waarop het eerste jaar is aangepakt.

Sociaal pastoraat

“Wij hebben als christenen een blijde boodschap voor de wereld en wij willen vanuit deze boodschap betekenis hebben voor de wereld. De sociale leer van de Kerk geeft de contouren, hoe wij als christenen en als katholieke kerk ons verhouden, opstellen en handelen binnen de sociale context. “De sociale leer van de Kerk is het onontbeerlijke referentiepunt dat de natuur, de richting, de vormgeving en de ontwikkeling van het sociaal pastoraat bepaalt,” aldus het *Compendium van de Sociale Leer van de Kerk*, Brussel 2004, par. 524.

Hierbij staat de mens als *Imago Dei* (beeld van God), met een onvervreembare waardigheid, centraal.

Sociaal pastoraat heeft ten doel het in praktijk brengen wat in de geest van de constitutie *‘Gaudium et Spes’* van Vaticanum II als Kerk als sacrament van de wereld wordt verkondigd, alsmede al hetgeen daarmee in verband staat. Sociaal pastoraat tracht dit doel op verschillende manieren te bereiken.

Door het op grond van het Evangelie en vanuit de rooms-katholieke identiteit present zijn en met een opdracht van de bisschop van Rotterdam ondersteuning te bieden aan mensen in achterstandswijken

in hun streven naar herstel en behoud van hun levensomstandigheden en zeggenschap en zaken die hun bestaan bepalen. Sociaal pastoraat als bijdrage aan een beschaving van Liefde.

Door mensen de bevrijdende kracht van het geloof te laten ervaren en daarin richting te vinden om hun leven vorm te geven.

Door het opbouwen en onderhouden van netwerken van liefde met de lokale parochiekernen, waarbij een wederzijdse inspiratie en dienstverlening aan elkaars activiteiten voor ogen staat, die bijdragen aan het rooms-katholieke geloofsleven en engagement in de wijk Charlois van Rotterdam.

Na de start is er tijd genomen voor verkenning, aanwezig zijn in de wijk,

rondkijken, zien wie er wonen en leven en wat er speelt. Er was genoeg te doen in het eerste jaar.”

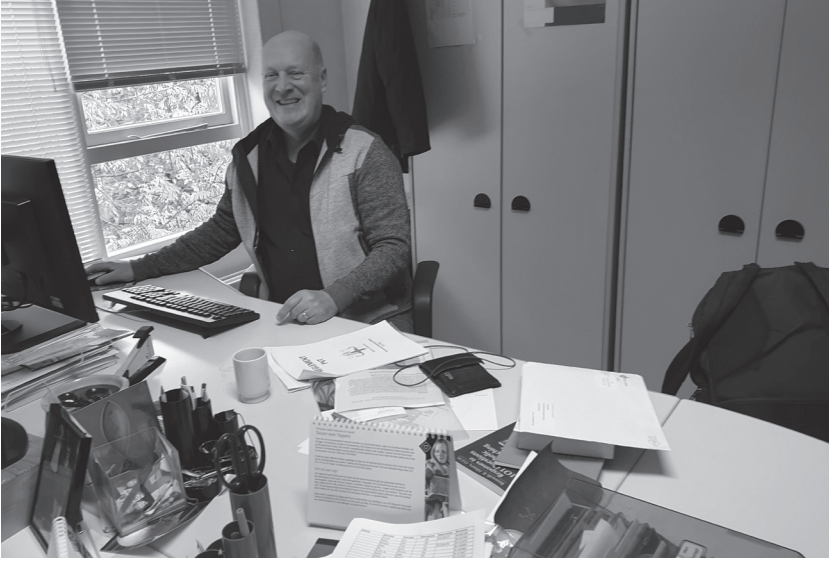
“Opbouwen en onderhouden van netwerken van liefde”

Charlois

“De wijk Charlois was vroeger een dorp ten

zuiden van Rotterdam, dat in de loop van de tijd is uitgegroeid tot een grote woonwijk van Rotterdam. De wijk kenmerkt zich door veel portiekflats van drie of vier lagen hoog, zonder lift. In de loop van de jaren is het een doorstroomwijk geworden. Van boeren naar havenarbeiders naar migranten uit Zuid-Europa en later Turkije en Marokko. Er wonen thans meer dan 150 nationaliteiten in de wijk. Je hoort er alle talen. Veel arbeidsmigranten in de wijk komen nu uit Oost-Europa. Ze werken in de havens van Rotterdam of in de kassen van het Westland. Busjes komen ’s morgens mensen ophalen in de wijk en in de avond weer terugbrengen.

Hein Steneker

[Fotograaf:
Liesbeth Stahlmeijer]

Veel huiseigenaren melken hun bezit uit, zonder al te veel zorg voor onderhoud. Er is veel illegale bewoning gaande. De gemeente hoopt op een betere diversiteit van burgers in de wijk, dat wil zeggen niet enkele kansarmen in de bijstand en/of werkende armen, en wil dat bewerkstelligen door flats te renoveren of te slopen en te herbouwen. Gerenoveerde of nieuwe woningen zijn duurder en daarin kunnen burgers met betere banen en betere inkomens terecht. Sommige bevolkingsgroepen in de wijk leven in een eigen bubbel van winkels, voorzieningen en bedrijvigheid. In deze wijk zijn het vooral Polen en enkele andere Oost-Europese migrantengroepen. Zulke groepen zijn hecht, leven voor zich, en er is moeilijk contact mee te krijgen. Een deel van de Poolse mensen bezoekt wel op zondag de r.-k. kerk. Maar door de coronatijd zijn er weinig vieringen geweest. Afgelopen jaren doen relatief veel Poolse kinderen mee met de eerste communievoorberedingen.”

Armoede, achterstand, sociaal divers

“Het is niet moeilijk om de belangrijkste maatschappelijke en sociale problemen te noemen waarmee mensen in de wijken kampen. Je moet dan denken aan de volgende begrippen.

‘Armoede’. Een groot deel van de bevolking leeft op of onder de armoedegrens. Veel mensen moeten rondkomen van een uitkering of minimumloon. Of hebben geen bron van inkomen.

‘Achterstand’. Belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen worden door velen niet meegemaakt. Een deel is laaggeletterd en/of kan zich niet verstaanbaar maken in het Nederlands. Mensen volgen vooral eigen media in de eigen taal.

‘Kansarm’. Opgroeïend in een cultuur van armoede, ontbreekt het mensen vaak aan de intelligentie, de kennis, de moraal en/of de financiële middelen om (op een legale wijze) hun leven vorm te geven. Er is veel grijze economie, naast criminaliteit.

‘Multicultureel’. Er is een grote diversiteit aan culturen en entiteiten. Mensen leven in hun eigen subcultuur (eigen bubbel), meer gericht op overleven dan op ontwikkeling. Dit werkt afzondering in de hand en belemmert de samenhang en de opbouw van de wijk. Samenhang tussen verschillende groepen in de wijken is nog ver te zoeken.

Deze begrippen zijn de voornaamste oorzaken van wijkproblematieken zoals isolement en eenzaamheid, verwaarlozing van kinderen en jongeren, alcohol- en drugsgebruik, criminaliteit en onveiligheid op straat, prostitutie.”

Multireligieus

“Je kunt de wijk Charlois ook omschrijven met ‘multireligieus’. Het is beslist niet zo dat ongelof en atheïsme kenmerkend zijn voor de wijk. Vele mensen zijn gelovig, sommigen hebben op hun ramen uitingen van religiositeit geplakt. Het religieuze landschap is heel versnipperd. Kerkelijk

gezien zijn er van oudsher een katholieke parochie en een protestantse gemeente. Van recenter tijd zijn kerken met een evangelische inslag. Momenteel zo'n 25 gemeenschappen. Dit zijn deels migrantenkerken die met name gelovigen uit hun eigen land van oorsprong bereiken, bijvoorbeeld Afrikaanse landen, Latijns-Amerika, etc. Deels zijn het mensen met gereformeerd geloof. Hoewel een belangrijk deel van de bevolking een islamitische achtergrond heeft, is het aantal moskeeën beperkt. Ze hebben wel, naast een religieuze betekenis ook een sociaal-culturele functie, met name als ontmoetingsplaats voor Turks-islamitische mannen. De wijk heeft een reformatorische traditie met evangelische inslag. Er zijn twee grote reformatorische middelbare scholen, waar veel jongeren uit de Zuid-Hollandse eilanden op zitten. Er gaan veel bussen van de eilanden naar hier met die jongeren.

Een deel van de kerkgenootschappen is metterdaad op de wijk betrokken en heeft dat vertaald in concrete projecten ter ondersteuning van de wijkbewoners: maaltijden, inloop, voedsel- en kledingbank, etc. Ook zijn er enkele wijkinstellingen en projecten die een christelijke achtergrond hebben, met name voor het christelijk jongerenwerk.

Het Pastoraat Oude Wijken heeft oecumenische contact en samenwerking met de RK parochie, de PKN gemeente, de kerk van de Nazarener, en de internationale fellowship of Christians, House of Hope. De andere evangelische kerken opereren meer op en vanuit zich zelf. Kerkelijk samenwerken in de wijk vraagt veel zorg en aandacht. Het katholieke Pastoraat Oude Wijken kende

vroeger drie werkplekken in Rotterdam: in Noord, Zuid en West. Nu ben ik de nog de enige die in dit werk werkzaam is. Ik ben op Zuid in deze wijk begonnen met veel rondlopen door de wijk en kijken wat er gaande is. Ik heb onderzocht wat er met de andere kerken en wijkorganisaties samen te doen is. Ik heb contacten ontwikkeld met welzijn, sport, bibliotheek. Aan sommige activiteiten in de wijk vanuit kerken of welzijnsorganisaties of bewoners heb ik mee kunnen doen. Na een jaar werd het concreter waar en hoe ik zou kunnen participeren.”

Sociaal pastoraat in coronatijd

“En toen kwam er in maart 2020 de coronacrisis. De samenleving ging op slot. Er waren geen groepsactiviteiten meer. Dat was heel lastig. Want sociaal pastoraat moet het hebben van ontmoetingen met mensen. Als je geen ontmoetingen mag hebben of organiseren of in mee kan doen, dan ligt een groot deel van je werk stil. Met Pasen vorig jaar hebben we bloemen kunnen uitdelen aan ouderen, die we via een tuinder gekregen hebben. Met Hemelvaart hebben we iets voor dak- en thuislozen kunnen doen met een taartmiddag. Na de zomer kon er weer wat meer en hebben we hier in de parochiezaal middagen georganiseerd met inloop, en spelletjes. En toen daar een beetje de loop in kwam, ging in oktober alles weer op slot. Ik heb mensen wel kunnen opzoeken, soms op straat, maar je zag veel minder mensen op straat. Ik heb veel mensen opgebeld, maar dat is als contact minder. We hebben nu weer een inloop in de kerk van de Nazarener, twee dagen in de week, waar tussen de 5 en 20 mensen binnenlopen. Ik ben medegastheer.”

Hein Steneker is geboren in 1959 in Velsen. Hij groeit op in Amsterdam, Uithoorn, Dordrecht en Driehuis. Hij volgt de Sociale Academie in Amsterdam en studeert van 1983 tot 1989 theologie aan de Katholieke Theologische Universiteit Amsterdam. Na een jaar als wetenschappelijk assistent op de universiteit, is hij, samen met zijn vrouw, werkzaam in het project Armoedebestrijding in de wijk van de paters Assumptionisten in Helmond. Tweedelijns vormingswerk en opbouwwerk hebben zijn passie en vanaf 1993 gaat hij kerkelijk opbouwwerk doen in het dekenaat Rotterdam en verhuist het gezin naar Dordrecht. Vanaf 2005 verricht hij kerkelijk opbouwwerk in het Bisdom Rotterdam. Vanaf 2013 is hij werkzaam in het Pastoraat Oude Wijken in de wijk Bloemhof en daarna vanaf 2018 in de wijk Charlois.

Opbouw gaat heel traag

“In het kerkcomplex van de parochie Michaël en Clemens wilden we ook een inloop gaan organiseren, maar dat is er door al die coronatoestanden nog niet van gekomen. De kerk is van oudsher een kerk van de kapucijnen geweest, die erg wijkgericht werkten. In de jaren zeventig heeft het bisdom de kerk overgenomen en heeft de parochie zich ontwikkeld tot een traditionele regionale kerk. Het buurtgerichte werk is er een beetje uitgegroeid. Er zijn nu vrijwilligers actief, maar ze wonen vaak niet in deze wijk. Van de migrantengroepen (vooral Polen) doen mensen wel mee aan de zondagsliturgie en aan sacramenten, maar nauwelijks als vrijwilliger. Nu is er in de wijk een stadsklooster actief, dat meer jongere mensen aan zich weet te binden. Ze willen zich inzetten voor de wijk. Mogelijk dat hier ook vrijwilligers voor dit werk te vinden zijn.

De voedselbank is actief in de wijk en heeft hier twee uitdeelpunten. Maar de coronasluiting heeft ervoor gezorgd dat de inloop niet meer kon. Mensen komen op bepaalde tijden hun tassen ophalen, maar vertrekken dan gelijk weer. Daardoor zijn er maar amper contacten. Voor sociaal pastoraat is een gesloten samenleving een harde dobber. In maart heb ik nog kunnen helpen met belastinginvullen. Daardoor heb ik een aantal contacten gehad en enkele mensen kunnen helpen met hun formulieren. In de nieuwsbrief van het Pastoraat Oude Wijken heb ik voor kerkelijke vrijwilligers, die ook aan belastinghulp doen, een aantal tips bij elkaar gezet.”

Werkplannen voor na de coronatijd

“We hebben voor de nabije toekomst een werkplan gemaakt. We willen verschillende inlooppunten organiseren. Taalcursussen aanbieden. Inloop spreekuur houden voor formulieren invullen of contacten met overheidsdiensten. Vaak gaat het om brieven lezen en uitleggen. Soms loop ik mee naar een loketafspraak. Er zijn best veel mensen

zonder papieren en mensen met uitkeringen of lage inkomens hebben vaak schulden. Voor hulpvragen ben ik altijd beschikbaar. Ik hoeft niet alles zelf te doen. Ik verwijs mensen met schulden door naar Budgetmaatjes010, en mensen zonder papieren naar het ongedocumenteerdencentrum in Katendrecht. Vaak gaat het om ingewikkelde taal om te zetten in eenvoudige woorden, helpen met uitleggen, helpen met bellen. Groepsactiviteiten opbouwen staat op de rol, als corona het toestaat. De signalen voor

de winter zijn nog niet gunstig. Hier in de wijk hebben veel mensen zich niet laten vaccineren om allerlei redenen. Dus de kans dat er veel besmettingen gaan ontstaan is aanwezig.

“In de coronatijd is het roeien met de riemen die je hebt”

En dan moet misschien weer alles op slot. Ik hoop dat het gaat lukken om hier in de kerk aan de hand van een inloop ook iets op te zetten rond samen maaltijden maken en samen eten. We hebben een kleine keuken en een grotere zaal. En vrijwilligers willen graag concreet iets doen. En mensen die mee eten, willen ook een handje bijdragen. Maar nu in de coronatijd is het roeien met de riemen die je hebt. En zonder ontmoetingen zijn het kleine riempjes in een klein bootje. Er zijn kansen om iets op te bouwen en in gang te zetten. Maar dat heeft dan wel meer nodig dan een door een epidemie gesloten samenleving. Het bisdom Rotterdam faciliteert het Pastoraat Oude Wijken. Tegelijk is het nu wel een eenzame plak vanuit de katholieke kerk. Dankzij de oecumene is het te doen. Ik werk ook nog een dag in de week als medewerker kerkopbouw voor het hele bisdom. Hierdoor blijf ik ook betrokken bij andere kerkelijke ontwikkelingen.”

Tekst is van Hub Crijns
Foto's zijn van Liesbeth Stahlmeijer en Marlot Bakker

Caritas in het hart van de kerk

Wim Piels is parochiebestuurder diaconie Joannes de Doper

Caritas is in het hart van de H. Joannes de Doper parochie in Hoofddorp, samen met het vieren van de sacramenten en geloofsverkondiging.

Het is deze drie-eenheid die ons in beweging houdt, en onze pastores op het eind van de viering ons meegeven: gaat heen, u bent gezonden. Ga toepassen en uitvoeren wat u gehoord en gevierd hebt.

Ontvangst Klimaatpelgrims

Op 10 oktober 2021 ontving onze parochie 30 internationale klimaat pelgrims die onderweg waren vanuit Polen via Duitsland en Nederland naar Glasgow: naar de VN Klimaatop, die daar begin november plaatsvond. Ook vanuit Zweden hadden pelgrims zich aangesloten, en vanuit Amsterdam naar Hoofddorp liepen ruim 100 dag-pelgrims mee. De groene kerken van Hoofddorp, de Protestantse Gemeente de Ark en onze parochie, ontvingen hen, verzorgden de maaltijd en overnachting.

Ruim 200 mensen genoten op het amfiteater in de Bijbelse Tuin van onze kerk van de verhalen van de pelgrims, van de opzweepende muziek van de Djembé band Zamana die velen aan het dansen bracht, en van de bemoedigende woorden van bisschop Gerard de Korte (bisschoppelijk referent Kerk en Samenleving) en dominee René de Reuver (scriba van de PKN Nederland).

Tijdens de avondmaaltijd voor pelgrims en vrijwilligers (vegetarisch, met streekproducten vanuit een biologische zorgboerderij) vertelden pelgrims over wat hen beweegt, en bevroegen ze ons wat wij doen aan klimaatgerechtigheid. Zo nodigde het luisteren uit tot de gedachte: ik kan best nog wel meer doen. Dank aan de organisatie van Groene Kerken en aan de Bisschoppelijke

Vastenactie om ons uit te kiezen als pleisterplaats voor deze pelgrimage. Zeventig kerken en 2.100 personen, waaronder velen uit de parochies van de Haarlemmermeer, hadden de Klimaatpetitie ondertekend, die bisschop de Korte overhandigde aan de pelgrims om mee te nemen naar de regeringsleiders in Glasgow.

Groene kerk

Onze parochie heeft zich als Groene Kerk gecommitteerd om elk jaar een stap te zetten op de vergroeningsweg. Ons kerkdak ligt aan één kant vol met 225 m² zonnepanelen, waarmee we 30.000 kWh per jaar aan elektriciteit produceren. Een deel hiervan wordt gebruikt voor de warmtepomp die zorgt voor de verwarming van onze kerk en de bijeenkomstruimte onder de kerk, waardoor we daar (bijna) geen gas meer gebruiken. Twee containers van Sam's kledingactie en twee kliko's voor inzameling van gebruikt frituurvet dragen bij aan de recycling. Koffie komt van de Wereldwinkel, en plastic wordt zo veel mogelijk geweerd.

Diaconale kerk

Onze parochie heeft, in samenwerking met de PCI's van de Haarlemmermeer en met twee Protestantse Gemeenten, de Stichting SchuldHulpMaatje Haarlemmermeer opgezet. We vinden het belangrijk als maatje naast mensen te staan, met een luisterend hart, zonder oordeel, mensen te ondersteunen naar (financiële) zelfredzaamheid. We hebben, sinds de training van onze eerste maatjes vorig jaar, met 15 maatjes 60 mensen met geldzorgen mogen bijstaan. Elke maand melden zich weer zo'n vijf nieuwe mensen die om een SchuldHulpMaatje vragen, waaronder schrikbarend veel jongeren. Momenteel

worden negen extra maatjes opgeleid, en vier zijn gespecialiseerd in het werken met jongeren. In SchuldHulpMaatje Haarlemmermeer werken we nauw samen met andere schuldhulp organisaties in de Haarlemmermeer, die ieder hun eigen specifieke bijdrage leveren. En ook met de woningbouwcorporatie die jongeren huisvest en bij betalingsproblemen wijst op de mogelijkheid hulp te vragen aan SchuldHulpMaatje.

Caritas activiteiten

Vóór de Corona organiseerde een groep vrijwilligers van de parochie elke woensdagavond in de ruimte onder de kerk een vijf euro kostend drie-gangen diner voor alleenstaanden en anderen die elkaar graag ontmoeten. Hier maakten wekelijks 30 tot 50 mensen gebruik van. Helaas is deze activiteit door de Corona crisis stil gevallen. In een ander verband neemt de Caritas van de parochies in de Haarlemmermeer, met twee of drie mensen deel aan het Platform Vluchtelingen Haarlemmermeer, waarmee we jaarlijks activiteiten organiseren met en voor vluchtelingen. Als parochie ondersteunen we de Voedselbank met een permanente inzameling achter in de kerk. De kerk is dagelijks voor enkele uren open, en mensen komen graag om te bidden, een kaarsje op te steken, en voedsel te brengen voor de Voedselbank. Ondertussen ondersteunen we de gebruikelijk landelijke acties van Vastenactie, Adventsactie, Vredesweek, Missiezondag, enz..

Vierende kerk

We maken de diaconale activiteiten van de kerk zichtbaar in onze kerkdiensten, waar we in voorbede en soms met flyers en deurcollectes, medeparochianen en andere kerkbezoekers de gelegenheid geven mee te bidden en mee te helpen. Tijdens de Advent hebben we speciale aandacht voor Kerk en Maatschappij. Dan vertelt elk weekend iemand uit haar of zijn maatschappelijke praktijk, en bidden we samen voor de betreffende mensen: SchuldHulpMaatje, Wijkagent over sociale cohesie in de wijk, ondernemer over duurzaam ondernemen,

medewerker van welzijnsorganisatie over eenzaamheid.

Lerende kerk

In de voorbereiding van de eerste communie, Vormsel en in ons werk met de jeugd en basisscholen integreren we vaak onderdelen van zorg voor de naaste. Met enkele parochianen en onze voorgangers (SVD missionarissen) volgden we negen webinars over 'Fratelli Tutti', in 2021 georganiseerd door het Franciscaans Studiecentrum en het Centrum voor Religieuze Communicatie van de Tilburgse Universiteit.

De bevolking van Hoofddorp wordt internationaler en intercultureler. Dat weerspiegelt zich ook in de kerk. De introductie van wekelijkse Engelstalige vieringen en maandelijkse Spaanstalige vieringen hebben een groot extra aantal, vaak jongere mensen actief gemaakt binnen onze kerk. Onze uitdaging is samen te zoeken naar wegen waarmee de diaconie een integraal onderdeel van het kerk zijn is van alle groepen binnen onze parochie. We hopen mee te doen met de internationale Caritas campagne "Samen Wij", die de 'zien - oordelen - handelen' methode wil versterken in zorgzame gemeenschappen, die actie ondernemen voor ons gemeenschappelijk huis en de zorg voor de armen.

Wij bidden met het gebed uit 'Fratelli Tutti': Drie-eenheid van liefde, onze God, Laat vanuit de diepe gemeenschap van uw goddelijke innigheid een rivier van broederlijke liefde stromen in ons midden. Schenk ons de liefde die zichtbaar was in de gebaren van Jezus. Geef dat wij christenen het Evangelie leven en wij Christus herkennen in ieder mens, dat wij Hem zien, gekruisigd in de angsten van de verlatenen en van hen die vergeten worden in deze wereld, opgestaan in elke broeder en zuster die nieuwe levenskracht hervindt. Amen.

De weg naar binnen durven gaan

Over diaconie en spiritualiteit Deel 3

Hans Oldenhof is emeritus diaconaal pastoraal werker

Iemand die sinds lange tijd weer eens in de kerk was vertrouwd met mij na afloop van de viering toe: “Ik weet niet of ik me nu meer wil richten op kerk en geloof of op spiritualiteit”. Hier zit een hele wereld achter. Daarbinnen horen kerk en geloof bij ‘je voegen in de groep’.

Spiritualiteit heeft voor haar te maken met persoonlijke bewustwording. U zult, net als ik, hiertegen in brengen dat het geloof van de gemeenschap en persoonlijke verdieping goed samen kunnen gaan. Dat is zo. Toch houdt deze vrouw ons een spiegel voor. Zou het zo kunnen zijn dat er vormen van geloofsbeleving en kerk zijn, die persoonlijke verdieping van ons geloof in de weg zitten? In het vorige artikel betoogde ik, dat in veel parochies sinds de jaren '60 van de vorige eeuw in de verkondiging en de geloofsbeleving de relatie met God als thema naar de achtergrond verdween. Uit Bijbelverhalen werd iedere zondag een moraal gehaald, meestal een variant op hoe je een goed mens kunt zijn. Die moraal werd als de eigenlijke boodschap naar voren gebracht.

Een desastreuze versmalling!

Al lange tijd wijzen theologen hierop. Theo Beemer noemde in 1977 “*voorbeden in veel vieringen een troonrede van de goede wil, voor de gelegenheid voorzien van een snelle godsaanroeping*”. De voorganger draagt in preek en voorbeden idealen uit: samen delen, rechtvaardigheid, vrede, verzoening. Wat hier mis mee is? Bij Beemer las ik iets dat me altijd is bijgebleven: “*Het geloof komt het ethisch bewustzijn niet versterken, maar veeleer de eenzijdigheid van de ethische visie op de wereld*

corrigeren. (...) Het Evangelie daarentegen brengt de mensen tot bekering en tot het geloof dat zij zijn opgenomen in een geschiedenis van God met de mensen waaraan zij, de tekenen van de tijd onderkennend, mogen meewerken; het zadelt hen niet op met idealen” (De Bazuin, 25-2-1977).

Moderne gelovigen

In de jaren '60 dachten we dat we ‘moderne mensen’ waren geworden: rationeel, van goede wil en vol idealen. In 1988 stelde Tjeu van den Berk hier grote vraagtekens bij. Hij schrijft: “*We zijn allen ‘beperkte’ wezens, een onontwarbaar geheel van neigingen, verlangens, gedachten, bedoelingen en bepaaldheden. We zijn licht en schaduw tegelijk. (...) Je wortels zijn evenzeer van duistere als van lichtende kwaliteit. De duisternis is de broeder van het licht, ook in ons. Men dient bereid te zijn deze broeder te aanvaarden.*” Van den Berk beschrijft ook de ommekeer die zich in de mens voltrekt als hij zijn schaduw aanvaardt. “*Juist die mens komt tot liefdevol handelen, die het boze niet weerstaat. Pas als ik mijzelf eveneens als donker (...) ervaar, kan ik het donkere van de ander aanvaarden, want ik word mijn saamhorigheid met hem juist bewust door mijn ook-donker-zijn en niet uitsluitend door mijn ook-licht-zijn*” (‘Geloofsverdracht vroeger en nu’, p. 207-221).

Werkelijkheid en geloof

Van den Berk neemt waar dat veel mensen in vieringen het gevoel hebben dat het niet meer gaat over hun leven. Het raakt hen niet meer, ook al wordt het evangelie nog zo ‘geactualiseerd’. Ze ervaren geen verbinding tussen hun gewone leven en dit gebeuren. Daarom haken ze af. Zijn hypothese is: dat

Impressie van
kerk in Taizé
[Foto: Taizé]

komt omdat er wordt gesproken over het goede en het ware, maar op een wijze dat onze innerlijke zoektocht en de donkere kanten van ons bestaan buiten beeld blijven. De taal raakt losgezongen van de weerbarstige werkelijkheid, waar goed en kwaad, licht en donker door elkaar lopen, buiten ons maar ook van binnen. De voorbeden klinken mooi, maar de taal is uiteindelijk abstract. De kwetsbare, gewonde, arme mens is in deze voorbeden object van zorg, geen godzoeker, geen subject van geloof. En God? Die lijkt soms haast een voetnoot geworden voor de lector; oh ja, laat ik nog zeggen dat we God moeten vragen om kracht. Veel voorbeden passen bij een beschermd wereldbeeld, waarin niet zoveel plaats is voor de eigen kwetsbaarheid. Pijn, verdriet, lijden, verscheurdheid, onmacht: dat is bij anderen. Het voelt fijn dat de lijdende een ander is, waarover jij, de bevlogen christen die gelukkig aan de goede kant staat, zich mag ontfermen. Het voelt fijn, maar de realiteit van jezelf en van de wereld is anders. Als je het goede wilt doen, als je trouw wilt blijven aan je diepste overtuigingen, kom je onherroepelijk ook jezelf tegen, met je beperkingen, schokkende ervaringen, blinde vlekken en zo meer. Spiritueel leven is juist: wat er echt in je leeft onder ogen zien, doorleven en inbrengen in je relatie met God. Ook in het gebed van de gemeenschap waar onder ogen wordt gezien, wat we op eigen kracht niet reddend.

We hebben Gods liefde nodig!

Erik Borgman gaat in *“Alle dingen nieuw”* uit 2020 uitvoerig in op de vraag hoe moderne theologen zoals Paul Tillich de geloofsverlegenheid hebben versterkt.

Een citaat: *“Juist veel zelfverklarde moderne theologie heeft het moeilijk om de onvoorwaardelijke nabijheid van God serieus te nemen, die zich openbaart als verborgen en alles op mysterieuze wijze maakt tot een geboorteplaats van het ongehoord nieuwe”* (p. 87). Er is sprake van *“een abstract Godsconcept dat op grote afstand staat van het concrete leven: God verschijnt als Datgene dat of Degene die ons voortdurend boven onszelf doet uitstijgen”* (p. 90). *“Het concrete en eindige is slechts van belang voor zover het de plaats is waar het hoornsignaal klinkt dat de roeping betekent naar ‘weg van hier’”* (p. 95). In Tillichs voorstelling blijven de beschadigingen en verwondingen, de pijn en het lijden, de onmacht en innerlijke tegenstrijdigheid van mensen buiten de verbondenheid met God staan. Onrecht, lijden, allerlei vormen van schaduw dienen uit de weg te worden geruimd. Maar van een echte doorleving van de situatie is geen sprake. Er is geen taal voor de verborgen nabijheid van God juist bij deze doorleving.

Voorgangers en volk, samen op zoek naar God

De kern van mijn pleidooi is: zie andere mensen, maar ook jezelf, altijd als godzoekers. En spreek er zo ook over. God is verborgen in het dagelijks leven van ons allen aanwezig. Voor iedereen weer anders. Contemplatief in het leven staan betekent: ruimte nemen om de verborgen aanwezigheid van God in je dagelijks leven op het spoor te komen en van daaruit te leven. Als we dat als kerkmensen niet doen, komen we gemakkelijk terecht in de valkuil van het cultuurpessimisme. Dit fluistert ons in dat de wereld zo slecht is, omdat ze niet meer luistert naar God, de kerk,

Sint Franciscus ontfermt zich over een melaatse
[Foto: katholiek Bommelerwaard.nl]

ons. “Wat zou de wereld anders zijn als...” is een verzuchting die u misschien ook kent. Heel menselijk, zeker voor idealisten. Maar hij kan een donkere achterkant hebben als hij voortkomt uit verongelijkheid en zelfbeklag. Die donkere achterkant kan verdrongen boosheid, gekrenkte trots en angst voor de toekomst zijn. Deze gevoelens kunnen zich hullen in de intellectuele jas van de cultuurkritiek. Denk aan wat Van den Berk zei over verdringing.

De vreugde van het evangelie, waarover paus Franciscus spreekt, wordt in deze valkuil de nek om gedraaid. In Franciscaanse kringen wordt gesproken over het paradigma van de omhelzing. Een beeld daarbij is de kus die Franciscus gaf aan de melaatse; een keerpunt in zijn bekeringsproces. Dat is iets heel anders dan in nette of minder nette woorden schelden op de boze wereld.

Religieuze ervaring

Het laatste boek, uit 1998, van Dorothee Sölle, “*Mystiek en verzet*”, bevestigde me in de overtuiging, dat religieuze ervaringen regelmatig voorkomen, ook onder gewone mensen. In het handboek “*Mystiek*” van Bruno Borchert las ik, dat religieuze ervaring verschillende bronnen heeft. Borchert noemt een vijftal vindplaatsen voor een mystieke doorbraak. Ik ben ze tegengekomen bij mensen in het pastoraat. De eerste is de religie, een ritueel of een religieuze voorstelling. Er is ook natuurmystiek oftewel de oceanische ervaring, het gevoel opgenomen te zijn in een groots en ontzagwekkend geheel. Dat gevoel raakt mensen diep, zet hen in beweging, kan hun

leven veranderen. De religieuze en mystieke ervaring kunnen we ook opdoen bij allerlei vormen van cultuur, op momenten dat we geraakt worden tot in onze ziel, door een gedicht of een lied bijvoorbeeld. Dan is er de maatschappelijke ervaring, bijvoorbeeld met diepe machteloosheid van mensen, met extreem onrecht of met oorlog. Zo zijn er vele jongeren, die na een reis door een arm land diep geraakt werden en zich helemaal gingen geven aan een door hen geïnitieerd of ontdekt ontwikkelingsproject. Tenslotte is er de wezensmystiek, waar het diepere wezen van mensen van binnenuit naar boven komt. Tot die categorie behoort ook de Bijna Dood Ervaring, die bij veel mensen over de hele wereld heeft geleid tot een bestaan met veel meer liefde en innerlijke vrede.

Geloofsmysterie

Uit al deze bronnen komen ervaringen voort die mensen diep van binnen in contact brengen met een groots mysterie dat hen heeft aangeraakt en hun leven vaak blijvend verandert. Het lijkt me een belangrijke taak voor de kerk om mensen te helpen hun ervaringen daadwerkelijk religieus te duiden en hen te begeleiden in hun geestelijke groei. Het christelijk geloof geeft al deze ervaringen een plaats binnen een persoonlijke relatie tussen God en ons; de ervaringen worden ingebed in een groter geheel. Ze worden zo ook gerelativeerd; want iemand kan na een religieuze of mystieke ervaring gaan zwelgen in eigendunk: kijk eens wat een spiritueel mens ik ben! Zo iemand wordt onuitstaanbaar. Het draagt dan in ieder geval niet bij tot zijn of haar vermogen om lief te hebben. Maar door een goede inbedding worden ze serieus genomen als onderdeel van de innerlijke weg die iemand gaat. Ga jij die weg?

Wie hierover wil praten, bel: 06-23272243.

Hans Oldenhof, ‘*Geroepen en gedragen*’,
https://3eenheidparochie.nl/images/Nieuwegein/Documents/Essay_Hans_Oldenhof_spreads.pdf

Inzet voor de naaste in de H. Christoffelparochie

Diaconie en Caritas zijn beide woorden, waarmee de inzet voor de naaste wordt omschreven, gedaan vanuit de parochiële geloofsgemeenschap.

Diaconie verwijst meer naar de inzet van de parochianen via werkgroepen of meedoen aan activiteiten van anderen. Caritas verwijst naar de instelling van de parochie, die ook financiële middelen heeft om te besteden aan noodhulp.

Diaconie en Caritas

‘Caritas’ is als volgt te omschrijven: “Het vanuit een christelijke overtuiging gestalte geven aan de opdracht van de kerk om dienstbaar te zijn aan de samenleving door aandacht te wijden aan de concrete noden en behoeften van personen en groepen en daardoor bij te dragen aan het bevorderen van de sociale rechtvaardigheid”.

‘Diaconie’ is als volgt te omschrijven: “Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Een verhaal

Vroeger werd de Caritas ook wel de “Armenzorg” genoemd. De Caritas had de opdracht om daar, waar de geldelijke noden het grootst waren, bij te springen. In de loop der jaren is hier wel wat in veranderd. Verschillende instanties hebben het werk van de Caritas overgenomen. We denken daarbij aan het maatschappelijk werk. Door toepassing van de sociale wetgeving in ons land is er

wat dat betreft heel wat verbeterd. Dat wil echter geenszins zeggen dat Caritas daarmee overbodig is geworden. Integendeel.

De Caritas geeft financiële ondersteuning aan maatschappelijke projecten, initiatieven, etc. Juist in deze tijd zijn de problemen in de gezinnen erg groot. We denken daarbij aan de werkeloosheid, aan het toenemend aantal gescheiden gezinnen, aan ziekte, aan de veranderende opvatting over de zinsnede “het gezin is de hoeksteen van de samenleving”, aan het toenemend individualisme. Daarnaast zijn zaken als het gebruik van verdovende middelen, veelvuldig gebruik van alcohol, het nuttigen van ongezond voedsel en dergelijke niet van dien aard, dat we daar als samenleving zo blij mee moeten zijn.

Problemen genoeg

We denken hierbij ook aan de mogelijkheden, die men heden ten dage heeft om te kiezen uit de vele teevée programma’s: het consumptiegedrag blijft toenemen. Het samengaan van werkeloosheid, ziekte en scheidingen kan leiden tot grote financiële problemen.

Veel mensen komen niet alleen in geestelijke nood door de steeds veranderende samenleving en de drang om daarbij aan te sluiten en in ieder geval geen “uitvaller” te willen zijn, maar evenzo in geldelijke nood door op den duur niet meer te kunnen beantwoorden aan de behoeften. We denken in dit kader bijvoorbeeld aan de soms zeer agressieve benadering door postorderbedrijven, 06-lijnen, aan de sekslijnen en aan de verdovende middelen. Vanuit diaconaal oogpunt bezien is het belangrijk om kritisch te zijn met betrekking tot het consumptiegedrag. Zowel met betrekking tot de mate waarin men consumeert, als met betrekking tot de kwaliteit van het geconsumeerde. Zoals aan vormen van

kritisch bankieren, zuivere koffie en chocola en de Solidaridad-campagne over “rechte bananen”. Bij de diaconie gaat het immers niet om liefdadigheid, die afhankelijkheid in stand houdt, maar juist om gerechtigheid, gebaseerd op naastenliefde.

Werkwijze

De Caritas / Diaconie kan de huidige maatschappelijke problemen niet alleen ondervangen en heeft daarom de krachten gebundeld met andere maatschappelijke organisaties. Zo hebben de gezamenlijke kerken in Joure in 2006 de krachten gebundeld en de Diaconale werkgroep Solidair Joure opgericht. In 2009 zijn alle kerken in de oude gemeente Skarsterlân hiervan lid geworden en op 31 augustus 2009 is dit door een notariële akte bekrachtigd en is de Stichting Diaconale werkgroep solidair Skarsterlân gestart. Activiteiten zijn: voedselbank, kledingbank, computerproject, Kerstpakkettenactie en stille hulp. Miks Welzijn is hierbij nauw betrokken. Solidair Friesland heeft hierbij ondersteund. Tevens is de Caritas / Diaconie lid van VerSUS (Steunpunt uitkeringsgerechtigden en gehandicapten Skarsterlân). De leden van de Caritas / Diaconie hebben bestuursfuncties in bovengenoemde groepen, zodat de plaatselijke noden goed in beeld zijn en er adequaat geholpen kan worden. De leden van de overleggroep diaconie doen actief mee aan plaatselijke acties middels het project “kanskaart” van VerSus. Hiermee probeert men de doelgroep te motiveren om gebruik te maken van beschikbare middelen en voorzieningen.

Werkgroep Caritas / Diaconie

De werkgroep Caritas/Diaconie komt vier keer per jaar bij elkaar, waarvan twee keer met de gehele overleggroep. Bij eenmalige acties (o.a. 2016 Scheepsmaatjesproject) en calamiteiten overlegt men op ad-hoc basis. Met de andere kerken in Joure wordt een keer per jaar afgestemd.

*De Barmhartige Samaritaan, beeld van Piet Esser
[Fotograaf: Hub Crijns]*

In het verleden was de Caritas/Diaconie betrokken bij activiteiten rond het Azielzoekercentrum (AZC). Nu er geen AZC meer in Joure is, is de noodzaak er niet meer. Wel worden o.a. via de Stichting Diaconale werkgroep solidair Skarsterlân vluchtelingen met een status geholpen. Caritas / Diaconie richt zich niet alleen op parochianen. Via de genoemde samenwerking worden alle mensen geholpen die een beroep doen op boven genoemde groepen.

Sinds 1 januari 2017 zijn de zeven diaconieën / PCI's van de gefuseerde parochie samen gegaan en heeft de Christoffel parochie één Parochiële Caritas Instelling (PCI). Alle zeven locaties van de Christoffel parochie hebben een werkgroep Caritas / Diaconie (en zijn vertegenwoordigt in de Raad van Advies van de PCI).

Via het parochieblad en de website probeert de Caritas / Diaconie bekendheid te geven in de parochie over wat zij allemaal tegenkomt en wat zij doet.

Overleggroep Diaconie

De werkgroep Caritas / Diaconie heeft in het geheel zitting in de overleggroep Diaconie. De overleggroep heeft een dagelijks bestuur, dat zich onder meer bezighoudt met de coördinatie van en het overleg tussen de volgende werkgroepen: werkgroep Caritas / Diaconie, werkgroep Steunpunt, de KBO (Katholieke Bond van Ouderen), team geestelijke zorg, ziekgroep en de werkgroep Lourdes. Er bestaat een vacature binnen de locatie-raad als coördinator. De werkgroep Caritas / Diaconie hoopt, samen met de andere werkgroepen die participeren in de overleggroep Caritas / Diaconie gestalte te kunnen geven aan haar diaconale opdracht. Deze opdracht houdt op de eerste plaats in dat we ons dienstbaar maken ten opzichte van onze naaste.

<https://dechristoffel.nl/joure/werkveld-werkgroepen/>

“Het koninkrijk van de hemel is als een koning die een bruiloftsfeest gaf” (Mat. 22,1)

Corine van der Loos is medewerker Dienst Caritas bisdom Haarlem-Amsterdam

Ik praat over de ervaringen van de Gemeenschap van Sant’Egidio. Mede vanuit die ervaringen kan ik een bijdrage leveren om de caritas in onze kerk een nieuwe impuls te geven. Ik begin met een voorbeeld.

Vakantie in Vierhuizen

Enkele weken geleden was ik met zeven ouderen met een verstandelijke beperking op vakantie in Vierhuizen in Groningen. Als Gemeenschap van Sant’Egidio in Amsterdam bezoeken wij deze ouderen wekelijks in het woonzorgcentrum om koffie met hen te drinken. Af en toe maken we een uitstapje en als het lukt gaan we een keer per jaar op vakantie met degenen, die anders niet op vakantie kunnen. Daar hebben we natuurlijk wel extra handen bij nodig. Dit jaar hadden we een fantastische groep vrijwilligers: tieners die hand- en spandiensten verrichtten en de bingo

regelden, iemand voor de persoonlijke verzorging, een verpleegkundige voor de medicatie, een chauffeur, en een kok. Het hoogtepunt van het weekend was het diner op zaterdagavond. De kok en twee assistenten hadden met veel aandacht een heerlijke maaltijd gekookt, met drie gangen. Ze besteedden veel aandacht aan de manier waarop het gepresenteerd werd en de aankleding van de tafels. Ze brachten zelfs bloemen mee. Toen we met z’n allen aan die lange tafel zaten, zei een van de ouderen: “Het lijkt wel een bruiloft!”.

Mijn adagium en mijn ervaring is dat caritas niet zo ingewikkeld hoeft te zijn. Als Nederlanders aan Sant’Egidio vragen wat er nodig is om een School van Vrede te starten: een wekelijkse activiteit van jongeren voor kinderen van de basisschoolleeftijd, dan zeggen wij meestal: “Een bal, je hebt alleen een bal nodig. Maar het kan ook zonder bal.”

Kerstdiner in de Mozes en Aäronkerk

[Foto: Sant’Egidio Amsterdam]

Gemeenschap van Sant’Egidio

De Gemeenschap van Sant’Egidio is een van de zogenaamde ‘nieuwe bewegingen’ die in de kerk ontstaan zijn na het Tweede Vaticaanse Concilie. Leken verenigen zich rondom een bepaalde spiritualiteit en beleven daarin hun geloof; een vorm van kerk zijn naast dat van de parochies.

Het was in 1968 toen Andrea Riccardi, hij was nog student, met een aantal vrienden in Rome bij elkaar gingen zitten. Zij waren,

net als veel studenten in Europa ontevreden over de maatschappij, maar zagen geen heil in demonstraties. Ze lazen het Evangelie opnieuw en kwamen tot de conclusie dat Jezus gekomen was voor de armen, voor de mensen die buiten de boot vallen. Zelf waren ze kinderen van de burgerij en ze vroegen zich af wie dat dan waren: de armen. Ze trokken naar de sloppenwijken. Dat waren echt sloppenwijken zoals we ze ook kennen in Latijns-Amerika, Afrika en Azië. Daar woonden kinderen en leeftijdgenoten bij wie hun huis onder water stond als het hard regende, die niet naar school gingen en geen Italiaans spraken (ze kwamen veelal uit Zuid-Italië).

Uit deze bezoeken kwamen vriendschappen voort, die, samen met het gebed, de basis vormen voor wat de Gemeenschap van Sant'Egidio geworden is: een Gemeenschap die in alle werelddelen in meer dan 70 landen in honderden steden aanwezig is. In 2014, toen paus Franciscus de eerste keer bij Sant'Egidio op bezoek kwam in de basiliek Santa Maria in Trastevere in Rome, gaf hij ons de drie kernwoorden waarmee wij onszelf in het kort omschrijven: Gebed, Armen en Vrede. In het Italiaans zijn de drie P's: *Preghiera, Poveri e Pace*.

Wereldbeweging

Sant'Egidio heeft in de loop van ruim 50 jaar een grote naam gekregen in de wereld, onder andere door haar rol om tot vrede te komen in Mozambique, het grote DREAM project in Afrika waarmee honderdduizenden kinderen gezond geboren zijn en hun HIV-positieve moeders gered zijn, de humanitaire corridors waarmee in Europa meer dan 3.000 vluchtelingen veilig naar Europa zijn gekomen en een goede plek hebben om te participeren in onze maatschappij.

Het zijn grote projecten, maar ze zijn allemaal, zonder uitzondering, voortgekomen uit de persoonlijke vriendschap met armen, uit het volgehouden gebed en lezen van de Bijbel en het niet willen opgeven om te blijven dromen van een mooiere wereld. Bij Sant'Egidio weigeren we om ooit onverschillig te worden. We willen ons nooit neerleggen bij de ellende van mensen.

Gebed en persoonlijke vriendschap als bron

Daarmee zijn we terug bij de vraag: Wat betekent het voor mensen om geholpen te worden? In de termen van Sant'Egidio: wat betekent de vriendschap voor de mensen die aan de kant staan? Ik heb als thema de bruiloft gekozen. We zien de beelden voor ons van de hierboven beschreven vakantie met de ouderen met een verstandelijke beperking. De uitspraak dat het net een bruiloft lijkt, zegt eigenlijk alles.

De trouwe, wekelijkse vriendschap die we met hen al jaren beleven, komt bijzonder aan het licht in dit feestmaal in de vakantieboerderij. Want deze ouderen met een beperking hebben het niet slecht thuis in het huis waar zij wonen. Maar met 26 mensen die elkaar niet uitgekozen hebben, is het niet altijd gezellig, is er niet altijd tijd voor persoonlijke aandacht en is er niet altijd het gevoel dat de bewoners volwaardig deel uitmaken van de samenleving.

Op vakantie zaten we met zijn allen bij elkaar, ouderen en kinderen, Nederlanders en migranten, mensen uit het hele land. We hadden het heel gezellig met elkaar: heerlijk eten, mooi verzorgd. De ouderen werden zo deel van een nieuwe familie. En niet alleen de ouderen: we zijn allemaal, ook de vrijwilligers, deel geworden van die ene familie en dat vieren we met het bruiloftsmaal.

Bruiloft

Dit beeld van de bruiloft is bruikbaar voor alle vriendschappen, al onze 'diensten aan de armen'. Lucas schrijft hierover. Toen Jezus eens was uitgenodigd voor een maaltijd, zei Hij:

'Wanneer u een maaltijd aanbiedt of een feestmaal geeft, vraag dan niet uw vrienden, uw broers, uw verwanten of uw rijke burens, in de verwachting dat zij u op hun beurt zullen uitnodigen om iets terug te doen. Wanneer u mensen ontvangt, nodig dan armen, kreupelen, verlamden en blinden uit. Dan zult u gelukkig zijn, zij kunnen voor u dan wel niets terugdoen, maar u zult ervoor beloond worden bij de opstanding van de rechtvaardigen.'
(Luc. 14,12-14)

*Aandacht voor
tafelaankleding met bloemen
[Foto: Sant'Egidio
Amsterdam]*

Onze ervaring is dat de beloning niet pas bij de opstanding komt, maar er ook nu al is in de gedeelde vreugde die de nodigende partij en de gasten samen beleven.

De omhelzing geeft als beeld en ervaring deze beloning ook weer, maar is in de tijd van de corona-pandemie moeilijker te beleven is. Ook dit inzicht deelde paus Franciscus na zijn bezoek met ons. Wanneer mensen elkaar omhelzen, kun je niet meer zien wie de helper is en wie de geholpene.

Betekenis van hulp voor mensen

Nu vindt u misschien dat ik nog geen antwoord heb gegeven op de vraag wat het voor mensen betekent om geholpen te worden. Want ik spreek steeds over vriendschap en niet over helpen. Dat klopt. En dat doe ik heel bewust. We zijn geen hulpverleners. Bij Sant'Egidio zijn we dat niet en ook als gelovigen, als christenen vind ik dat we dat niet moeten zijn. We sluiten vriendschappen, blijven trouw, en als vrienden helpen we concreet waar dat nodig is, zoals vrienden dat doen: eten delen, samen iets leuks doen, mee naar de dokter, of de schuldhulpverlening, een bed zoeken voor de nacht of de GGD vragen om een huis niet te ontruimen. Praktische hulp geven is dankbaar en concreet en daarom aantrekkelijk. Maar de vriendschap is het belangrijkste. Dat is het eerste wat wij leerden toen we in Amsterdam ons wekelijkse rondje deden met brood voor de daklozen: het simpele feit dat we iemands naam hadden onthouden en serieus

wilden weten hoe het met hem ging. De tranen stonden in zijn ogen. De eenzaamheid doet veel meer pijn dan de honger en de kou. De ervaring dat er mensen zijn die contact houden, jaar in jaar uit, ook als het niet lukt

om je situatie te verbeteren; mensen die altijd hoop houden voor jou dat het beter wordt ook als je het zelf misschien niet meer gelooft: dat is de kern.

Dat is ook de boodschap die ik overal herhaal in de parochies: we zijn geen hulpverleners. We kunnen wel veel voor mensen betekenen, ook praktisch, maar laten we onze kracht gebruiken: relaties leggen, gemeenschap vormen.

Kerstmis

Daarmee kom ik nog een keer terug bij het beeld van de bruiloft en datgene waarvan mensen Sant'Egidio vaak kennen: het jaarlijkse kerstdiner met onze 'vrienden van de straat', met ouderen en kinderen en met vele vrijwilligers. In 2019 zaten we op kerstavond met 250 mensen in de Mozes en Aäronkerk aan lange tafels, mooi aangekleed en met een persoonlijk cadeau voor iedereen; een iconisch beeld. En waren het nu de vrijwilligers die de vrienden van de straat ontvingen, of waren het eigenlijk deze vaste bezoekers die de gastheren en -vrouwen waren voor de vrijwilligers van wie er ook dat jaar velen voor het eerst kwamen helpen? Het koninkrijk is als een bruiloftsmaal. Deel uitmaken van die ene familie van God, dát is wat het betekent als je geholpen wordt, als je vriendschap hebt gevonden.

Alphons Ariëns en het Geert Groote Genootschap

Hub Crijns is vice-voorzitter van het Ariëns-Comité

Alphons Ariëns is een apostel geweest, een prediker, een evangelist, een missionaris. Bij hem stonden vorming en educatie bovenaan op zijn prioriteitenlijst.

Zijn werkwijze was altijd dezelfde. Voor elke beweging, die hij startte, koos hij enkele mensen uit, die een kern vormden. Die kern onderwees hij zelf, elke week een uur, in de middag of avond. Later werd die kern de motor van de bewegingen die hij stichtte. Zijn motto was: volksorganisatie, volkswelvaart (zoals afgedrukt op de nummers van 'De Katholieke Werkman', het tijdschrift van de R.K. Werkliedenvereniging).

Lezingen, lessen en artikelen

De manier van kernvorming onder katholieken heeft Ariëns meegenomen uit Rome. Wie katholieken verder wil brengen in de vaart der volkeren, zal van educatie en vorming werk moeten maken. Alphons Ariëns heeft dat gedaan. Van meet af aan na zijn benoeming in 1886 als kapelaan in Enschede gaat hij veel op huisbezoek. Hij maakt uitgebreid kennis met mensen en spreekt met hen over gezin, werk, wonen, en het sociale leven. Al doende leert hij mensen kennen, die hij benadert voor een vervolgesprek. Bij hem op de pastorie of bij mensen thuis of in het gemeenschapshuis dat hij gesticht heeft, mannen en vrouwen. Hij leert hen meer over het geloof, over een beter leven, over hoe "samen" betere resultaten geeft dan alleen. Hij zorgt voor een gemeenschapshuis, een verenigingshuis, een koffiehuis. Hier kan hij zijn mensen beter ontmoeten en scholen. Hij leert mensen lezen en schrijven, muziek beoefenen, praten in een groep. De kern staat garant voor extra aandacht van de kapelaan, vaak in de vroege avonduren

en in het weekeinde. Het is allemaal niet zo breed bekend, maar wie Ariëns naloopt in zijn activiteiten, komt tegen hoe vaak hij groepjes mensen persoonlijk heeft onderwezen. Na de lessen houdt hij lezingen. En al snel vindt hij de wegen om artikelen gepubliceerd te krijgen in de regionale krant, of al spoedig in een eigen krant. Ariëns schrijft en schrijft. We weten dit omdat in zijn nalatenschap alle artikelen, preken, lezingen zijn gevonden: alle handgeschreven in schriften, alsmede duizenden brieven.

Ideaal van volksboekjes

Als pastoor in Maarssen leert Ariëns dat de honger naar kennis bij mensen groot is. Hij probeert er op allerlei manieren aan te kunnen voldoen, maar moet ervaren dat hij het niet alleen kan. Op reis in het Engeland van 1919 met de Kuilenburgse leraar G. Oostveen en zijn nicht Marie Goossens bezoekt hij het missiehuis van Mill Hill en het bureau van de Catholic Truth Society. Deze beweging heeft het uitgeven van kleine boekjes voor de volksmissie en volkseducatie als hoofddactie. De Catholic Truth Society werkt met een netwerk van auteurs en de uitgaven komen terecht in de etalages in de hoofdstraten van steden. Deze slimme manier van missie en propaganda spreekt Ariëns sterk aan.

Terug in Nederland gaat hij werk maken van deze geestelijke volksoopvoeding. De Kuilenburgse leraar Willem van Koeverden is eveneens een voorstander van deze zaak. Pastoor Ariëns gaat het plan voorleggen aan de bisschoppen van Nederland en start met het bij elkaar brengen van een startkapitaal. Bij het schrijven van brieven en het bedanken voor giften krijgt hij steun van de sociale club meisjes van de Huishoudschool in Culemborg. Uit dankbaarheid houdt hij voor

deze groep meisjes een aparte lezing. Hij wordt een ijverige propagandist en bedelaar voor het nieuwe initiatief, dat Geert Grootte Genootschap zal gaan heten. Naast boekjes uitgeven beoogt Ariëns dat er in elke kerk aan de uitgang een boekenstalletje komt, waar de boekjes meegenomen kunnen worden door de parochianen. En de parochie zorgt voor de aanschaf. Omdat hij hoopt op grotere aantallen, mikt hij erop dat de prijzen laag zullen zijn. Naast boekjes, denkt hij ook aan blaadjes of vlugschriften.

Op weg naar een volksmis­sie instrument

Voorjaar 1921 is er een raadpleging met een groep katholieke leiders. De ontwerpstatuten geven als doel op: “de verheffing van het godsdienstig leven der Nederlandsche Katholieken” en als middelen worden voorgesteld: a. het uitgeven en verspreiden van kleinere geschriften op godsdienstig gebied in de ruimste zin des woords; b. het steunen van uitgaven van dergelijke geschriften door andere Vereenigingen uitgegeven of uit te geven, die op hun

speciaal terrein het zelfde doel beogen; c. het stichten vaneen Centraal depot van bedoelde uitgaven; d. het voorlichten van corporaties en afzonderlijke personen, die tot bevordering van het boven omschreven willen medewerken. De raadpleging leidt tot de conclusie dat er het beste een eigen vereniging opgericht kan worden. De naam is afgeleid van de Deventer magister Geert Grote (1340-1384), die nooit heilig is verklaard, maar mag gelden als een van de grootste volksmisionarissen van de katholieke kerk in de Lage Landen. Geert Grote was iemand die de moederkerk van binnen uit wilde hervormen en nieuw elan wilde geven in een tijd waarin ze in crisis verkeerde. Hij geldt als vader van de Moderne Devotie, de beweging van de Broeders en Zusters des Gemeenen Levens.

Geert Grootte Genootschap

Op 15 mei 1921 is het dan zover. Er is voldoende startkapitaal bij elkaar gebracht, vijfduizend gulden. Er is een bestuur samengesteld door Ariëns, Brom, Van Ginneken en Van Koeverden. Voor het eerste bestuur is het zó vanzelfsprekend, dat de notulen van de eerste bestuursvergadering niet vermelden, dat Ariëns het stamkapitaal bij elkaar heeft gebracht. Ariëns en Van Koeverden kennen voldoende mensen, die als schrijvers garant kunnen staan voor kwalitatief materiaal. De door Ariëns uitgezaaide actie om Katholiekendagen te houden (per bisdom, per organisatie, en landelijk) levert goede inleidingen over geloof en zeden op. De Katholieke Sociale Actie kan meedoen, alsmede de beweging van de Liturgische Vereniging en het netwerk van Petrus Canisius. En natuurlijk het netwerk van de vele religieuze orden en congregaties. De zusters van JMJ Mariënborg in 's-Hertogenbosch nemen de taak op zich om als verzendhuis te dienen.

Het Geert Grootte Genootschap heeft al snel aan de verwachtingen van Ariëns voldaan. Secretaris W.G.J. van Koeverden (ook actief in de Apologetische Vereniging

Ariëns bezoek in Oxford 1919 [Fotograaf: Maria Goossens]

Ariëns in gesprek met Leighton Pullon London 1919
[Fotograaf: Maria Goossens]

Petrus Canisius) was de stuwende kracht. Van 1921 tot 1924 verscheen tevens 'G.G.G.', een maandblad voor de leden van de *propagandaclubs*. Daarna werden samen met de Apologetische Vereniging Petrus Canisius achtereenvolgens uitgegeven: 'Romen's aankondiger' en 'Mededeelingen voor de leden van de Apologetische Vereeniging Petrus Canisius en van het Geert Groote Genootschap'. Er komen auteurs die goed werk leveren. Niet in het minst door de inzet van pastoor Ariëns zelf. Gerard Brom geeft aan, dat vanaf 1923 te zien is dat Ariëns bijna geen lezingen meer houdt en vooral gaat schrijven. Artikelen en brieven, natuurlijk voor G.G.G. Er ontstaat onder de leiding van Van Koeverden een klein bureau, een goed magazijn, een functioneel verzendhuis. De omzet neemt elk jaar toe. Binnen tien jaar na het ontstaan zijn er over een miljoen boekjes verkocht en over de drie miljoen blaadjes. In de loop van het bijna vijftig jarig bestaan van het Geert Groote Genootschap worden meer dan 2,5 miljoen boekjes en ruim zes miljoen blaadjes verspreid.

Een greep in de lectuur

Het eerste boekje introduceert het Geert Groote Genootschap en is door Alphons Ariëns en Van Koeverden geschreven. In de registers onderscheidt men brochures over Samenleving en Beginsel. Zoekende zielen en Heiligenlevens geven levensverhalen van voorbeeldige katholieken. Er zijn liturgische uitgaven, jeugdlectuur, lezingen uit bijbel

en kerkvaders. Moderne stromingen worden uitgelegd en belangrijke katholieke Nederlandse schrijvers voorgesteld. Veel boekjes gaan over leer en leven (dogma en moraal), apologetiek (verdediging van het katholiek geloof tegen andersdenkenden) en kerkelijke geschiedenis. En wat hier niet in onder te brengen is zij verwezen naar de rubriek Varia. Alphons Ariëns schrijft samen met pater Rijken O.P. 'Wat Rome zegt over drankbestrijding' (GGG 86), en zijn rede gehouden bij het gouden priesterfeest van Mgr. H. van de Wetering verschijnt als GGG 88. Zijn drieliuk 'Drankbestrijding Een volkskwaal, een volksleger, een volkszegen' verschijnt eerst als drie blaadjes (GGG 241, 242, 243), en later als brochure (GGG 250). De speech van Mgr. J.H.G. Janssen 'Ariëns: een levensbeeld en eerherstel' bij de onthulling van het Ariëns beeld in 1934 in Enschede wordt boekje GGG 458. De rede 'Verdieping van het godsdienstig leven', die Alphons Ariëns gehouden heeft voor de Katholieke Vrouwenbond Hilversum op 9 december 1920 en te Nijmegen op 18 februari 1921 is uitgegevens als GGG 546. De Ariëns lezing van prof. L. Rogier 'Alfons Ariëns. Apostel en pionier' uit 1953 is uitgegeven als GGG 683. Het voorlaatste boekje illustreert hoe de inzet van de volksmissie oecumenisch is geworden: 'De christen in de wereld' (GGG 744). Het laatste boekje in 1969 is gewijd aan Paus Johannes XXIII (GGG 745).

Samenvoeging met de St. Willibrordvereniging

In 1969 is het Geert Groote Genootschap opgegaan in de St. Willibrordvereniging, de opvolger van de Apologetische Vereniging Petrus Canisius en er kwam zo een einde aan een belangrijk volksmissie instrument van Ariëns. In 1981 richtte pater Emile Gemmeke O. Carm. te Deventer het Centrum voor Moderne Devotie op en in 1984 daarbinnen een (vernieuwd) Geert Groote Genootschap, dat voortbestaan heeft tot 2001, toen in Deventer de Geert Grote Universiteit werd opgericht.

SchuldHulpMaatje als diaconale inzet van kerken

Carla van der Vlist is directeur van de Vereniging SchuldHulpMaatje Nederland

Een bekende driedeling in de kerkelijke diaconale inzet is het werken vanuit je hart, hoofd en handen. Die driedeling is ook te herkennen in de inzet van kerken op het terrein van schuldhulpverlening en actuele ontwikkelingen daaromtrent.

Barmhartigheid is de grondhouding van de mens, die een 'warm' hart heeft jegens hen die in de miserie zitten. Barmhartigheid is niet vrijblijvend, het is de consequentie van het geloofsleven, waarbij we in de kwetsbaarheid van de ander ook de eigen hulpbehoefte ervaren. Door liefde, zorg, bijstand en concrete hulp aan de naaste, draagt de christelijke beweging in de praktijk uit wat zij vanuit het geloof leert. Uit deze omschrijving komen drie richtingwijzers voort, die mensen, geloofsgemeenschappen, samenleving, overheid en bedrijven kunnen oppakken en waarmee ze vandaag al mee kunnen beginnen.

Hart: ons beeld over mensen in schulden wijzigen

In het Nederlands kennen we maar één woord voor schuld. In het Engels zijn er twee woorden, namelijk 'guilty' en 'debt'. In het Engels is het duidelijker dat schulden hebben niet gelijk staat aan schuldig zijn. Helaas is het oude dogma 'eigen schuld, dikke bult' nog steeds niet vertrokken uit onze samenleving. Het zou enorm helpen als we het taboe op schulden doorbreken en oude

beeldvorming achter ons laten. Schulden komen nooit alleen en veroorzaken enorm veel stress, schaamte, bemoeienis van instanties of deurwaarders, dreigbrieven, chaos vanwege een digitale brievenbus en vooral een stapeling van problemen: in je relaties, gezondheid, je werk, je huisvesting, etc.. Het hebben van schulden, zeker wanneer dit langer duurt, werkt ontwrichtend in het leven van mensen. Mensen komen daardoor niet meer tot hun recht met hun eigen talenten en kwaliteiten, belanden op een zijspoor in de samenleving en raken geïsoleerd. Deze verhalen krijgen de SchuldHulpMaatjes mee in de contacten met hulpvragers.

Wat is het juiste beeld? Een poging: de groep is veel groter dan je denkt. Ruim 1,5 miljoen huishoudens kampen met problematische c.q. risico op problematische schulden, oftewel

1 op de 5 huisdeuren in Nederland. Daarnaast hebben ca. 40% van de Nederlanders betalingsachterstanden. Mensen met schulden zijn overal onder ons. SchuldHulpMaatje heeft een vraag en antwoord spel 'taboedoorbrekers' ontwikkeld, waarmee meningen en verhalen gedeeld kunnen worden aan de keukentafel van de caritas, parochie en gesprekskringen. Slechts 14% van de huishoudens met problematische schulden (ca. de helft van deze 1,4 miljoen) is in beeld bij de schuldhulpverlening.

*Carla van der Vlist
[Fotograaf: Carlien Geelkerken]*

Anderen vinden de weg niet, durven niet aan te kloppen of lopen tegen een muur op. Het duurt 3 tot 5 jaar tot men hulp durft te vragen, waarbij ondertussen de schuld fors is opgelopen.

Oorzaken van schulden zijn enorm divers en het kan iedereen overkomen. Belangrijkste zijn de life-events, zoals verlies van werk, gezondheid, relatie met een groot effect op het inkomen. Een grote groep mensen met een laag inkomen heeft geen reserves om dit op te vangen en loopt zo in de fuik van een stapeling van schulden, en waarin men het ene gat met het andere gat probeert te dichten. Daarnaast speelt mee dat mensen te hoge risico's nemen bij bijvoorbeeld het kopen van een huis of kopen op afbetaling, en door aanhoudende stress korte termijn beslissingen nemen, die niet altijd verstandig zijn.

Voor het oplossen van schulden is meer nodig dan mensen helpen met het ordenen van hun financiën. De invloed van alle stress factoren, die mensen in hun leven meemaken, veroorzaakt een mentale chaos, waarbij machteloosheid en uitputting toeslaan en er geen beroep meer gedaan wordt op de innerlijke krachten en talenten. Dit geldt ook voor mensen die langdurig een tekort aan tijd hebben.

De overheid is voor de helft van de schulden schuldeiser. Veroorzaker is o.a. het stelsel van toeslagen bij zorg, huur, en kinderopvang, dat bij terugvordering het begin van een schuldenberg veroorzaakt. Volgens onderzoek blijkt dat er bij schulden kleiner dan 2.500 euro gemiddeld 151 procent boven op het oorspronkelijke bedrag komt aan allerlei kosten. Schulden zijn 2,5 x zo groot nadat er een deurwaarder aan te pas is gekomen. Kortom, schulden komen niet vanzelf, door taboe en schaamte draagt men te laat om hulp, stapelen schulden enorm op en speelt de overheid een belangrijke rol als schuldeiser. Dat moet anders.

Hoofd: de menselijke maat onderdeel maken van het beleid

De Nationale Ombudsman heeft in zijn recente rapport over armoede en schulden gezegd dat normen van behoorlijkheid of

zedelijkheid belangrijk zijn bij de vraag of de overheid voldoende haar rol vervult.

De schuldhulpverlening is gedecentraliseerd in Nederland. Dat biedt voordelen omdat gemeenten dicht bij de burger zijn, waardoor de bejegening anders kan zijn, waarvoor vaak gepleit is. Er zijn positieve tekenen dat dit lukt bij gemeenten, die proberen hun beleid te verruimen en hiermee te experimenteren. Er is ook meer aandacht voor de bredere oorzaken van schulden en de effecten op mensen.

Helaas is door het invoeren van de zogenoemde fraudewet veel de verkeerde kant op gegaan, waardoor er onterechte en onrechtvaardige situaties ontstonden, omdat mensen in schulden diep in de problemen kwamen nadat een kruisje op het formulier anders had moeten worden ingevuld of een regeling niet goed begrepen was. De fraudewet draait bewijsvoering om: niet instanties moeten aantonen fout te zijn, maar de burger. Ondertussen kan de instantie geld terugvorderen of inkomen stop zetten. De fraudewet is een van de grote veroorzakers van hetgeen bij de toeslagaffaire van ouders met kinderen is blootgelegd. SchuldHulpMaatje pleit ervoor, dat we als kerken en organisaties dit, met een beroep op een rechtvaardiger en menselijker beleid, niet meer laten gebeuren. Dit vraagt bij ontwikkeling van regelgeving meer scherpte richting kabinet, parlement en politici. En het vraagt een kerk die kiest voor degenen die niet meer beschermd zijn als de overheid haar zwaard onbarmhartig hanteert. Kortom, alert zijn, wanneer beleid onbarmhartig uitwerkt op de mensen die onze steun verdienen en barmhartig zijn, omdat ieder mens een nieuwe start verdient, hoe de situatie ook ontstaan is.

Handen: van curatief naar preventief beleid

Bij de start van SchuldHulpMaatje was onze missie eenvoudig: eerder in contact komen met mensen zodat schulden niet teveel oplopen en hen begeleiden met een vrijwilliger zodat ze weer rechttop in het leven kunnen staan, zelfredzaam of zoveel mogelijk zelfredzaam of samenredzaam zijn, en ook

*Danny en
maatje
[Foto: Schuld-
HulpMaatje
Nederland]*

niet meer afhankelijk van diaconale hulp. Een SchuldHulpMaatje, dat langszij komt, niet boven mensen staat, maar meedenkt en begeleidt om een weg te vinden uit de tunnel. Van meet af aan was onze visie en drive: mensen hebben mensen naast zich nodig, die vanuit compassie en naastenliefde, gedreven door het Evangelie van Jezus Christus, er zijn en helpen financieel overzicht te krijgen om stap voor stap de problemen aan te pakken en tegelijk samen te ontdekken wat er nog meer nodig is om volwaardig mens te zijn. Vele Maatjes staan elk jaar op, vele vrijwilligers komen daarmee achter voordeuren in contact met mensen die ze anders nooit ontmoeten. Over verbinding gesproken, daar zit het goud van onze samenleving.

Het verrijkte daarmee ons diaconale uitgangspunten van 'het helpen van degene die geen helper heeft', het 'helpen aan recht' of zoals je wilt 'helpen onder protest' met een nieuw diaconaal uitgangspunt: 'helpen aan perspectief'. Hiermee werd de diaken of diaconale vrijwilliger een coach en veranderde de rol van diaconie.

SchuldHulpMaatje werd geboren en bracht nog een ander cadeau met zich mee. De interkerkelijke c.q. oecumenische samenwerking werd verstevigd, omdat landelijke en lokale kerken hun nek durfden uit te steken met een actievere rol in de samenleving, en daarbij ondersteuning bij schulden niet alleen aan de overheid lieten. Het betekende ook het werk professioneler aanpakken en investeren via opleiding in de helpers die hun vrije tijd en talenten beschikbaar stelden. De kerken hebben voor deze aanpak van schulden in kerk en samenleving hun nek uitgestoken. Er zijn heel wat gesprekken gevoerd en gelukkig waren er in elke plaats kerken en diaconale pioniers,

die hierin geloofden. Begin november is in Groningen de honderdste locatie van SchuldHulpMaatje geopend.

Een belangrijk nieuw uitgangspunt van diaconie is preventie geworden. Hoe is die hoge schuldenberg en de daarmee samenhangende ellende te voorkomen? SchuldHulpMaatje heeft ontdekt, dat mensen eerst anoniem online hulp zoeken, en daarom helpen we ca. 35.000 mensen online preventief via vijf webplatforms (met een bereik ca. 300.000 bezoekers). De SchuldHulpMaatjes hebben daarmee een nieuwe manier van helpen ontwikkeld om het verschil te maken, en de tools van marketing en communicatie en data-analyses ten goede te gebruiken i.p.v. mensen te verleiden, zoals de commercie dat doet, om te blijven kopen. Deze ontwikkeling heeft ook geleid tot het ontstaan van Geldfit, nu onderdeel van de Nederlandse SchuldHulpRoute, een verzelfstandigd initiatief van SchuldHulpMaatje, die preventief mensen met beginnende schulden toe leidt naar hulp online of lokaal de weg wijst naar hulp. Preventie is een werkwoord en geen beleidsterm. De overheid neemt preventie als uitgangspunt in haar beleid (die winst is nu behaald), maar moet nog steeds beter vrijwilligers de ruimte geven. Er blijft koudwatervrees voor de deskundige eigenwijze vrijwilligers. Preventie is er bij gebaat als omgang met geld en geldzorgen gethematiserd wordt in de huiskamers, schoolklassen, huwelijken, in bedrijven, in kerken. Verstandig omgaan met geld waarbij het geld niet de baas is in je leven maar je juist helpt je bestaan op te bouwen. Hier ligt voor de kerk een taak om met overtuiging leiding te geven aan dit gesprek, niet moralistisch maar voorbeeld gevend.

Neo de Bono winnaar Ab Harrewijn Prijs 2021

Christian Jongeneel en Hub Crijns zijn beiden lid van de jury Ab Harrewijn Prijs

Neo de Bono van de Moerwijk Coöperatie in Den Haag is winnaar van de Ab Harrewijn Prijs 2021. Dit maakte de jury bekend tijdens een bijeenkomst in de Rotterdamse Pauluskerk op zaterdag 18 september.

Moerwijk Coöperatie is een combinatie van bewonersorganisatie, bewonersbedrijf en bewonersplatform, opgezet om gaten van verschillende (geld)stromen, die uit de wijk weglekken te dichten. Uit het juryrapport: “De jury heeft bewondering voor de manier waarop de relatief kleine organisatie drie insteken probeert te combineren: bewonersorganisatie, bewonersplatform en bewonersbedrijf. De wijk vertegenwoordigen naar buiten toe, zaken onderling bespreekbaar maken en waar mogelijk de oplossingen ook zelf uitvoeren. Als een soort Baron van Münchhausen probeert Moerwijk Coöperatie de wijk aan de eigen haren uit het moeras te trekken. Dat vinden we als jury bewonderens- en dus ook prijswaardig.” De Moerwijk Coöperatie bundelt de krachten in de wijk en creëert werk en ondernemerschap zoveel mogelijk zonder subsidies, door het professionele werk dat toch moet gebeuren, zoveel mogelijk door en voor de bewoners uit te laten voeren. Lees verder op www.moerwijkcooperatie.nl.

Nominatie: vrijwilligers PI Alphen

Geert Rozema, pastor bij PI in Alphen, vertegenwoordigt de gedetineerden in de Penitaire Instelling, die een project gestart zijn om levensmiddelen in te zamelen voor de lokale voedselbank. “Veel gedetineerden schenken het weinige wat ze zelf hebben aan de voedselbank. Omdat ze zich kunnen inleven in hoe de gezinnen het buiten hebben. Vaak voelen ze mee omdat het lot van de gezinnen in armoede ze buiten

persoonlijk treft. Omdat zij -als kostwinner buiten- er nu zelf verantwoordelijk voor zijn, dat hun gezin in armoede leeft omdat ze nu in hechtenis zitten en niet voor inkomsten kunnen zorgen. Geestelijk verzorgers riepen tijdens hun kerkdiensten de gedetineerden op wat extra te bestellen voor de voedselbank, als ze dit kunnen missen. Mooi om te zien is dat gedetineerden van alle (godsdienstige) achtergronden mee doen met deze inzameling. Moslims, hindoes, joden, christenen, humanisten, en ook niet-gelovigen.”

Nominatie: Sam2

Helene van Gelder: “Ongeveer zeventien jaar geleden kwam ‘armoede’ onder de aandacht in de Raad van Kerken in Baarn. We waren begaan en wilden iets concreets doen. Ga je uit van mensen die iets broodnodig hebben, dan zijn er gevers nodig. En als je de waardigheid van vragers wil waarborgen, dan mogen vragers en gevers geen kennis van elkaar krijgen. Wij hebben dit kunnen garanderen door de kennis van beide groepen voor te behouden aan ons eigen groepje. Een groep van vijf vrijwilligers, die samen de vreugde delen van de glimlach van onze vragers, en die zich door dit project verbonden voelen met elkaar. Naast waardigheid was kleinschaligheid nodig om het project te realiseren. Hieruit vloeit ons format voort van ‘Baarnaars voor Baarnaars’. Deze grens heeft de uitvoerbaarheid van het project al zeventien jaar waargemaakt.” Lees meer op <http://www.sam2.nl/>.

Nominatie: Vrede voor Palestina

De Stichting Vrede voor Palestina heeft van meet af aan een dubbele doelstelling: een concreet project steunen op de Westbank en informatie geven hier in Nederland over

Neo de Bono met kunstwerk

[Fotograaf: Hub Crijns]

de situatie in Israël-Palestina. De Stichting ondersteunt de Al Mostaqbalschool in Al Khader nabij Bethlehem. Dit is een school voor moeilijk lerende kinderen en kinderen met gedragsproblemen. Het aantal leerlingen neemt gestaag toe. Evenals het aantal docenten. De docenten zijn deskundig en gedreven. Ze zetten alles op alles om het kind 'rechttop' te krijgen en dat het vrede in zichzelf vindt. Onderwijs is in Palestina belangrijk. Het wordt gezien als een voorwaarde om überhaupt iets te kunnen bereiken in de toekomst. Waar mogelijk levert de Stichting in Nederland haar bijdrage over Israël-Palestina aan informatiebijeenkomsten, symposia, festivals, acties, etc.. Ze staat in nauw contact met de leiding van de Al Mostaqbalschool en met overige bekenden in Israël en Palestina en geeft van daaruit informatie. Datzelfde doet ze op haar website: www.vredevoorpalestina.nl.

Nominatie: Meld Islamofobie

Stichting Meld Islamofobie constateert dat islamofobie in Nederland nog niet erkend wordt als een structureel probleem en als een vorm van geïnstitutionaliseerd racisme. Dit resulteert in een toenemende normalisering en acceptatie van islamofobie door de overheid en burgers, zowel moslims als niet-moslims. Hier wil de organisatie tegenwicht aan bieden. Meld Islamofobie komt op voor slachtoffers van islamofobie, biedt hen een platform waar zij hun stem kunnen laten horen en waar zij erkenning krijgen. De stichting constateert dat de kritische kennis over islamofobie die nodig is om burgers te mobiliseren en tegenwicht te bieden, ontbreekt. Meld Islamofobie produceert kennis door islamofobie in Nederland te

monitoren en door eigen onderzoek te initiëren en uit te voeren. Als kenniscentrum legt Meld Islamofobie de nadruk op het genereren en verspreiden van kritische kennis over islamofobie en het ontwikkelen van succesvolle strategieën. Daarnaast gelooft de stichting in de kracht van burgers. Door het stimuleren van microrevoluties en burgerlijk activisme in eigen kring kunnen burgers tegenwicht bieden aan islamofobie. Meer informatie op www.meldislamofobie.org.

Landelijke Cliëntenraad in het spotlicht

Amma Assante is voorzitter van de landelijke Cliëntenraad, die ontstaan is op initiatief van politicus Ab Harrewijn in de Tweede Kamer. Zij vertelde over hoe Ab Harrewijn geïnteresseerd heeft voor het ontstaan van de Cliëntenraad in de sociale zekerheidswetgeving en hoe zijn inspiratie nog steeds het werk van de Cliëntenraad inspireert. "Ab Harrewijn had voor ogen dat de overheid een schild voor de zwaksten dient te zijn. We zien en horen regelmatig dat aan dit ideaal niet wordt voldaan. We krijgen heel vaak meldingen van mensen, hoe het mis gaat met de ondersteunende taak van de overheid. Een overheid, die jou niet begrijpt, die jou niet ziet en je in de verdrukking duwt. Wij brengen deze ervaringen van mensen verder en melden die weer aan de Tweede Kamer en de bestuurders van uitvoeringsorganisaties. Ons werk is er op gericht om het sociale beleid om te buigen naar beter functioneren."

Ab Harrewijn Prijs

De Ab Harrewijn Prijs bestaat sinds 2002. De prijs bestaat uit een kunstwerk en een bedrag van 5.000 euro dat de winnaar naar eigen inzicht aan het project kan besteden. De overige genomineerden ontvangen 1.500 euro. Voor de volgende editie mag iedereen kandidaten voordragen tot uiterlijk 1 maart 2022. De Ab Harrewijn is erkend als algemeen nut beogende instelling (anbi). Giften zijn welkom op NL94-INGB-0009.6443.96. www.ahbharrewijnprijs.nl

Gevangenzorg Nederland ondersteunt

“Ik heb het gered omdat er mensen naast mij zijn gaan staan”

Marianne Bruning is relatiemanager kerken bij Gevangenzorg Nederland

Het heeft even geduurd voordat ze eraan toe was, maar nu wil Kiki (31) graag vertellen over haar gevangenschap. En ze heeft een boodschap: “Geloof in mensen, zelfs als ze in de gevangenis zitten. Zie hen. Doe alsjeblieft net dat stapje extra voor gevangenen!”

Dat stapje extra doen de vrijwilligers van Gevangenzorg Nederland voor haar: Eline binnen, en Rianda buiten de gevangenis. Het heeft haar enorm geholpen. Dit verhaal laat zien hoe je de Bijbelse opdracht om gevangenen te bezoeken kunt invullen. Kiki heeft een normaal leven, met familie en een goede baan. Ze volgt een therapie om moeilijke dingen uit haar jeugd te verwerken. En daar gaat het helemaal mis. De therapeut misbruikt haar. Ze zoekt een andere therapeut, maar deze hulpverlener gelooft haar misbruikverhaal niet. Ze voelt zich daardoor niet begrepen, is boos en heeft zichzelf niet meer in de hand... Kiki belandt in de gevangenis: “En dan zie je, boven de deur waar je doorheen moet, een bordje met ‘Ingang Gedetineerden’ - alsof je in een film bent terechtgekomen.”

“Tof gesprek”

“Ik zag in de gevangenis een poster van Gevangenzorg Nederland: ‘Wil je extra bezoek?’. Dat wilde ik graag. Ik belde en kreeg iemand van Gevangenzorg aan de lijn. Dat was zo’n tof gesprek: iemand van buiten die naar je luistert - en twee weken later al kwam Eline, een jonge vrouw van mijn eigen leeftijd. Dat er iemand naar je toekomt, dat je als mens wordt gezien, dat er iemand is die zonder oordeel met haar bezoek het zware

gevangenisleven komt verlichten... dat is zo bijzonder! Gevangenzorg is een supermooie organisatie. Ik zei tegen de andere vrouwen: ‘Meld je aan, je hebt er zoveel aan!’.”

Mattheus 25

Eline is een van de ruim 650 vrijwilligers van Gevangenzorg Nederland. Ze gaan op bezoek bij gevangenen, luisteren naar hen en oordelen niet. Er zijn ook vrijwilligers die ex-gevangenen begeleiden als zij weer terug zijn in de maatschappij. Of ze zijn present in de tbs-klinieken. Andere vrijwilligers ondersteunen de achterblijvende partners of ouders van gevangenen. Waarom doen ze dit werk? Het is niet gewoon; de samenleving oordeelt vaak hard over gevangenen. Onze vrijwilligers zien hun werk als een Bijbelse opdracht. In Mattheus 25:36 staat: ‘Ik zat gevangen en jullie kwamen naar Mij toe.’

Goed voorbereid

Onze vrijwilligers zijn van grote betekenis voor de gevangenen. Dat blijkt wel uit het levensverhaal van Kiki. De vrijwilligers gaan natuurlijk niet zomaar op pad. Ze worden goed voorbereid door middel van verplichte cursussen. En eenmaal aan de slag is er altijd een maatschappelijk werker die hen begeleidt en bij wie ze terecht kunnen met hun vragen. Alle vrijwilligers hebben een christelijke achtergrond en zijn nagenoeg allemaal betrokken bij een kerk- of parochiegemeenschap. Kerken en parochies spelen dan ook een belangrijke rol in de aanwas van nieuwe vrijwilligers.

Kwetsbare vrouwen

Onze vrijwilliger Eline verlicht door haar

Kiki en Rianda
[Fotograaf:
Marja Baars]

aandacht en haar luisterend oor het gevangenisleven van Kiki. Eline is voor haar iemand van 'buiten', iemand die niet met justitie is verbonden en met wie ze vrijuit kan praten. En dat is een welkome afleiding binnen de gevangeniswereld die zij als zo zwaar ervaart.

Kiki zit in een penitentiair psychiatrisch centrum, een afdeling van een gevangenis in het noorden van het land. "Het is heel heftig als je daar om je heen kijkt", vertelt ze. Negentig procent van de vrouwen die daar zitten, is zelf slachtoffer. Ik ben niemand tegengekomen die zomaar wat heeft gedaan. Het zijn allemaal kwetsbare vrouwen, vaak zwakbegaafd. Je ziet zoveel ellende."

Anderen bepalen je dag

"Ik vind het heel moeilijk om niet zelf de regie te hebben. Vanaf het moment dat je de gevangenis binnenkomt, bepalen anderen je dag. Alle avonden zit je alleen. De meeste dagen gaat om kwart voor vijf de celdeur dicht tot de volgende dag. Om je heen hoor je dan vrouwen bonken tegen de ramen. Je kunt er niet van weg."

"Het maakt uit hoe je in de gevangenis wordt bejegend", vindt Kiki. Als ze na een conflict weer in paniek raakt en flipt, wordt ze niet zoals anders tegen de grond geduwd, maar pakt een medewerker het anders aan. "Hij zei: 'Laten we naar de gymzaal gaan.' Het is niet te beschrijven wat er dan gebeurt." Even voelt Kiki zich gezien en begrepen.

Overdag mag ze naar de werkplaats. "Ook daar hoor je alleen maar heftige verhalen. Je blijft daar maar tussen zitten, je kunt niet een dagje weg of even een uitstapje maken." Kiki begint behalve haar vrijheid ook de meest gewone dingen te missen: haar eigen deodorant, haar eigen parfum en haar eigen kleding.

"Ik voelde het als een roeping"

Na negentig dagen komt Kiki vrij. Nog tijdens detentie hoort ze dat ze ook daarna een bezoekerijwilliger van Gevangenenzorg kan krijgen, en dan komt Rianda in beeld. Rianda, een 29-jarige podotherapeut, weet tot kort daarvoor helemaal niets van het gevangeniswezen. Dat verandert als iemand haar aanraadt eens naar het Gevangenis museum in Veenhuizen te gaan. Rianda, die eigenlijk zelden naar een museum gaat, volgt dit advies op en raakt erg onder de indruk van de verhalen van gevangenen die ze daar hoort. "De verhalen bleven hangen. Ik moest er iets mee." Ze gaat op zoek en komt uit bij Gevangenenzorg, waar ze zich aanmeldt als vrijwilliger. Ze is dan 25 jaar. "Ik voelde het als een roeping." Dan gaat het snel. Ze volgt de basiscursus en ze kan meteen aan de slag: ze wordt 'gekoppeld' aan Kiki. "Vanaf het eerste bezoek was er een klik." Dat is duidelijk te merken. De beide vrouwen vullen elkaar tijdens het interview regelmatig aan en hebben lol samen. "In het begin vond ik het zwaar", bekent Rianda. "Het verhaal van Kiki

*Vrijwilliger haalt
ex-gevangene op bij
de gevangenis
[Fotograaf:
Jonneke.nl]*

raakte me. Het kwam dichtbij. Dit had mij ook zomaar kunnen overkomen.”

In die tijd gaat het nog slecht met Kiki en ze is blij dat Rianda er voor haar is. “Het is fijn om je verhaal te kunnen doen aan iemand met wie je verder niets moet, die aandacht voor mij heeft. Dat is de kracht ervan.”

Mee naar de rechtszitting

Rianda gaat zelfs mee naar de rechtbank. Tegen de therapeut die Kiki misbruikte, is inmiddels door meerdere vrouwen aangifte van seksueel misbruik gedaan. Als Kiki dat hoort, sluit ze zich bij hen aan en doet ook aangifte. Ze gaat als toehoorder naar de zitting. Deze kwestie staat los van de zaak waarvoor Kiki zelf heeft vastgezeten. Ze vindt het fijn dat Rianda meegaat naar de rechtszitting: Rianda staat dichtbij, maar toch weer anders dan je familie. De therapeut is veroordeeld, maar tegen het vonnis in hoger beroep gegaan.

Rianda is blij dat het nu zo goed gaat met Kiki. Ze zien elkaar nog regelmatig. Kiki heeft haar oude werk weer kunnen oppakken. Ze mocht weer terugkomen. “Mijn teamleider zei: Ik geloof in je en geef je een tweede kans. Hij heeft me zo gezien! Ik heb het gered omdat er mensen naast mij zijn gaan staan die in mij geloven. Dan kan het. Je hebt die mensen hard nodig.”

Diepe sporen

De detentie heeft diepe sporen in haar leven achter gelaten, maar heeft haar ook veel

geleerd. “Hoe je omstandigheden ook zijn, er gebeurt elke dag weer iets dat waardevol is. Je gaat de kleine dingen waarderen. De kliko’s wegbrengen vond ik bijvoorbeeld fantastisch toen ik gevangen zat, want dat kon je even extra naar buiten.”

“Ik denk nog vaak als ik naar een concert of een restaurant ga: Ik kan dit doen, maar al die vrouwen die jarenlang vastzitten, missen dit.” Ze is bewogen met deze gevangenen. “Help die vrouwen! Ze hebben hulp nodig, anders kom je daar niet. Als je een mooi leven hebt gehad, zit je daar niet.”

Wij geloven in herstel

Waarom zetten we ons als Gevangenezorg Nederland al ruim 25 jaar in voor gevangenen als Kiki, voor tbs-patiënten en hun achterblijvende familie? Dat is omdat God ons dat leert in de Bijbel en omdat we geloven dat herstel mogelijk is. De rechter veroordeelt de dader wel, maar dat is niet genoeg! Gerechtigheid vraagt ook om barmhartigheid. Daarom reiken we (ex-)gevangenen, tbs-patiënten en hun familie de helpende hand om samen te werken aan herstel. Want wie redt het om in z’n eentje zijn vastgelopen leven weer vlot te trekken? Persoonlijke aandacht en verantwoordelijkheid staan bij Gevangenezorg centraal. We maken tijd om samen te ontdekken wat er fout ging en wat er nodig is om het leven om te buigen naar een nieuwe toekomst. Want wij vinden dat niet criminaliteit, maar geloof in herstel het laatste woord mag hebben!

*Vrijwilligersbezoek
op de afdeling
[Fotograaf:
Jonneke.nl]*

Aandacht voor achterblijvende familie

Dat is wat we als Gevangenzorg doen. Maar wat kunnen parochies doen die te maken krijgen met de gevolgen van detentie? Kiki was op het moment dat zij de gevangenis in en uit ging, geen lid van een geloofsgemeenschap. Maar het kan voorkomen dat iemand van de parochielid te maken krijgt met gevangenschap. Er kan dan een moeilijke situatie ontstaan. Zeker als ook eventuele slachtoffers tot dezelfde parochie horen. Gevangenzorg Nederland denkt hier graag in mee.

Voor de familie van gevangenen is het niet minder moeilijk. Gevangenschap heeft grote invloed op de achterblijvende familieleden. Vaak spelen gevoelens van schuld, boosheid en verdriet een grote rol. Het is belangrijk dat de naaste familie merkt dat er oog is voor haar situatie, dat zij steun krijgt zonder te worden veroordeeld. Vraag aan de familie welke steun zij nodig heeft.

Pastorale bijstand

Ook iemand die in de gevangenis zit, kan vragen om pastorale bijstand en aandacht vanuit zijn parochie. Dat contact kan er zijn via een brief, een telefoongesprek of een bezoek. Het komt ook geregeld voor dat het contact tussen de gevangene en zijn parochie verstoord is geraakt. In dat geval is het waardevol om aan te geven dat je openstaat voor herstel van de verhoudingen. Wijs de gevangene ook op de mogelijkheid een bezoekenwilliger te

vragen van Gevangenzorg Nederland. Dan kan hij met een christen die geen deel uitmaakt van zijn eigen parochie doorpraten over hoe hij de gevangenschap ervaart. Gevangenzorg Nederland denkt graag mee met de parochie die te maken heeft met de gevolgen van detentie. Voor de gevangene die weer vrij komt, kunnen kerk en de parochie veel betekenen. Opgenomen zijn in een gemeenschap, zinvol (vrijwilligers) werk, het helpt allemaal mee om terugval in criminaliteit te voorkomen.

Gevangenzorg Nederland

ondersteunt de ruim 650 vrijwilliger bij hun bezoek aan (ex-)gevangenen, tbs-patiënten en hun achterblijvende familie; werft vrijwilligers en leidt hen op; ontwikkelt en geeft cursussen aan gevangenen over het nemen van verantwoordelijkheid; brengt op verzoek van de gevangene een cadeautje bij hun kind; helpt (ex-)gevangenen (met werk) hun leven op orde te krijgen.

Het werk van Gevangenzorg Nederland is mogelijk dankzij giften van kerken, parochies, bedrijven en particulieren. Wilt u meer weten over het werk en de missie van Gevangenzorg Nederland? Over wat wij voor de parochies kunnen betekenen en wat de parochie voor gevangenen en hun familie kan doen? Kijk dan op www.gevangenzorg.nl.

Pelgrimeren met een missie

Dr. Bert Altena, theoloog en protestants predikant te Vries en Assen

Gied ten Berge, werkzaam bij Pax Christi, promoveerde op 12 juni 2020 tot doctor in de theologie aan Tilburg University. Zijn boek 'Pelgrimeren met een missie' is voor de diaconale wereld van belang.

Zelf ben ik nog nooit in Israël geweest. Iets weerhoudt me. Sinds ik van iemand hoorde dat christelijke toeristen daar onder andere naar de herberg worden gegidst waar de barmhartige Samaritaan de gewonde man naar toe bracht, is dat alleen maar sterker geworden. Maar er is iets wat misschien nog wel zwaarder weegt bij mijn aarzeling. Dat is de politiek van de staat Israël, met zijn nederzettingen, stelselmatige schending van de rechten van de Palestijnse bevolking, en de Afscheidingsmuur.

'Kom en zie' pelgrimage

Vorig jaar promoveerde socioloog en theoloog Gied ten Berge op een studie naar het fenomeen van de 'Kom en zie'-pelgrimages, die zijn ontwikkeld door Palestijnse christenen, verenigd rond het zogenaamde Kairos-document uit 2009. Zij vragen aandacht voor het Palestijnse lijden. Hun oproep aan christenen wereldwijd is 'Kom en zie', blijf Israël en Palestina bezoeken, om er "te bidden en een boodschap van vrede, liefde en verzoening te brengen" en "om de waarheid van onze harde werkelijkheid" te zien. De 'Kom en zie'-pelgrimages bieden in hun reisprogramma de mogelijkheid tot ontmoeting met Palestijnen in de bezette gebieden en het bezoeken van alternatieve locaties waar het onrecht zichtbaar wordt, zoals de afscheidingsmuur, de checkpoints of

de enclave Hebron. Ten Berge maakte in 2013 zelf zo'n reis, schreef er een verslag over en heeft dat in zijn dissertatie uitgediept.

Sociologische verkenning

Zijn onderzoek valt in twee delen uiteen. In een eerste ronde verkent hij het fenomeen van de pelgrimage theoretisch en empirisch. Ten Berge gebruikt het onderscheid tussen een 'topos'-benadering en een 'arena'-benadering. In de eerste is er een glijdende schaal tussen de pelgrim en de toerist. De overeenkomsten tussen beide ideaaltypen wordt benadrukt. Vanouds gaat de pelgrim op stap vanuit een puur religieuze behoefte. De (moderne) toerist laat zich leiden door zijn nieuwsgierigheid en is uit op het opdoen van vooral plezierige ervaringen. Binnen de toerisme-industrie ontstaat een nieuwe tak van 'responsible

tourism' (verantwoord toerisme). Denk aan jongerenreizen naar Afrika, waar werken in een project wordt gecombineerd met vakantie vieren. De 'Kom en zie'-pelgrimages passen in deze trend.

In de 'arena'-benadering wordt meer de nadruk gelegd op het conflictueuze karakter van pelgrimages. Denk aan Israël en in het bijzonder Jeruzalem, waar de 'heilige plaatsen' betwist worden, bijvoorbeeld op de Tempelberg waar Joden bij de Klaagmuur bidden en de moslims in hun heilige Al Aqsa-moskee. Als je als pelgrim of als toerist zo'n locatie bezoekt, wat is dan het bijbehorende verhaal dat je wordt verteld, of dat je jezelf voorhoudt?

Dezelfde vragen kun je stellen bij de christen-zionistische reizen, die de voor gelovigen belangrijke plaatsen aandoen, maar getypeerd

worden door een kritiekloos omarmen van de moderne staat Israël. Bij dit soort reizen worden bijvoorbeeld Joodse nederzettingen op de Westbank bezocht maar geen contact gemaakt met Palestijnen, zelfs niet met Palestijnse medechristenen.

Theologisch onderzoek

In het tweede deel onderzoekt Ten Berge het fenomeen van de pelgrimage historisch en theologisch. De visie van Augustinus is invloedrijk geweest, die het gehele menselijke leven opvatte als een pelgrimsreis naar de eeuwigheid. Een ander concept is dat van de missionaire pelgrimage, waarvan de apostel Paulus hét oervoorbeeld is, later gevolgd door reizende monniken. Het heilige land (Ten Berge vermijdt consequent het bijvoeglijk naamwoord en spreekt van het Land, om zo neutraal mogelijk te zijn) is altijd een pelgrimsdoel geweest. Vermakelijk om te lezen dat in een reisverslag uit de vierde eeuw melding wordt gemaakt, dat de vrome pelgrim onder andere de mesthoop waarop Job zijn zweren krabde werd getoond. Religieuze zwendel is dus van alle tijden. Ook toen de moslims Jeruzalem hadden veroverd, konden christelijke pelgrims zonder problemen blijven komen. Dat veranderde in het tijdperk van de Kruistochten, die een desastreuze invloed hebben gehad op de verhoudingen tussen christenen en moslims. Toch is er uit die tijd ook een andere, verzoenende en vrede stichtende gebeurtenis bekend. Het fameuze bezoek van Franciscus van Assisi aan de sultan van de Saracenen (1219). De franciscaanse geest van nederigheid, eenvoud en liefde, werkt door in het 'Kom en zie'-perspectief.

In de moderne tijd, sinds de stichting van de staat Israël, is er een hausse aan christelijk-zionistische reizen ontstaan, die een belangrijke inkomensbron voor de staat vormen en een manier om goodwill te kweken. Wat in dit type reizen zorgvuldig buiten beeld wordt gelaten, is de deplorabele toestand waarin de Palestijnen in de bezette gebieden verkeren. In de 'Kom en zie'-pelgrimage gaat het niet alleen om het bezoeken van dit soort omstreden plaatsen, maar vooral om de ontmoeting met mensen

en het je openstellen voor hun ervaringsverhalen.

Met name als het gaat om medechristenen geeft dat een bijzonder verdiepende ervaring.

Samen vieren en dialoog

Ten Berge haalt in zijn conclusie de Palestijnse theoloog Naim Ateek aan, die stelt dat "in het bijzonder het ritueel van het samen vieren van de Eucharistie - waarin immers Jezus' boodschap van liefde voor alle mensen, en vooral voor de armen en verdrukten, centraal staat - bijdraagt aan een engagement van pelgrims met mensen die in het Land wonen en er verdrukt worden. Het biedt pelgrimerende en pelgrims-ontvangende christenen de mogelijkheid om zich op intense en aandachtige wijze met elkaar verbonden te voelen" (189).

De 'Kom en zie'-pelgrimages vormen binnen de reisindustrie naar Israël een kleine niche. Ten Berge maakt ondubbelzinnig duidelijk dat het veruit de meest te verkiezen vorm voor een christelijke pelgrimage is. "In afwijking van het meer naar buiten gericht *responsible tourism* waarin een extra doel, zoals vermindering van armoede of van milieuschade, centraal staat, vraagt een 'Kom en zie'-pelgrimage vooral een receptieve attitude waardoor 'lastige' informatie kan worden ontvangen en in het eigen geweten kan worden verwerkt en verinnerlijkt, om richting te kunnen geven aan het handelen" (pag. 197). Gied ten Berge schreef een mooi proefschrift, rijk aan gegevens en nieuwe inzichten.

Gied ten Berge, *'Pelgrimeren met een missie - Het Palestijnse 'Kom en zie'-initiatief in cultuurwetenschappelijk en historisch-theologisch perspectief*, Institute for Ritual and Liturgical Studies, Protestant Theological University & Institute for Centre for Religion and Heritage, University of Groningen, Groningen 2020. Lees verder: https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/42454105/Ten_Berge_Pelgrimeren_12_06_2020.pdf

Beproefd maar niet zonder hoop

Henk Meeuws is theoloog en diaconaal onderzoeker

Kerken zijn er in coronatijd niet genadig vanaf gekomen. In de media werd hard geoordeeld: “Scholen, horeca, theaters, pretparken dicht, maar kerken open? Onrecht! Geen genade voor kerken!”.

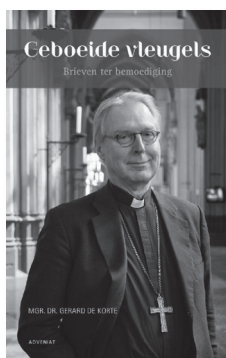
Ongenadig corona

Echter: ook in de kerken sloeg corona ongenadig toe. Wie wil weten hoe het virus er in het bisdom Den Bosch inhakte, kan het licht opsteken bij *‘Het verdriet van Brabant. Kerken en kloosters in bisdom Den Bosch ten tijde van corona’* en *‘Geboiede vleugels. Brieven ter bemoediging’*. Deze publicaties bundelen 30 ‘Woorden ter bemoediging’ van bisschop Gerard de Korte, die hij tussen maart en juni 2020 en tussen oktober 2020 tot juni 2021 richtte aan alle geloofsgemeenschappen en pastorale teams in zijn bisdom ‘s-Hertogenbosch. Beide boeken bieden een tijdsbeeld van het wee in het bisdom ten tijde van corona.

Het verdriet van Brabant

Dit boek bevat naast 12 ‘Woorden ter bemoediging’ van bisschop De Korte tevens een verzameling aangrijpende verhalen en getuigenissen van pastores en kloosterlingen, met treffende teksten en columns van Leo Fijen en Stijn Fens. Voor wat het razende virus teweeg bracht schieten woorden te kort. Daarom spreken in *‘Het verdriet’* prachtige foto’s hun eigen taal. Aldus wil deze publicatie “Een gedenkboek in corona-tijden” zijn, een boek over verbijstering, dood, rouw, hoop in parochies en religieuze gemeenschappen. “Een uitvaart onder de treurwilg van oma; soms vier uitvaarten op één dag; tien zusters van liefde in Schijndel stierven binnen

anderhalve maand; van de drie klokkenluiders in Aarle-Rixtel bleef er maar eentje over; in Tilburg sloeg het virus hard toe: dertien doden; toch blijven geloven dat het leven verder gaat; het goede willen doen en zo levenden en doden met elkaar verbinden”...

Boek van beproefde hoop

‘Het verdriet’ getuigt van de diepe wonden die corona sloeg in het (samen)leven van mensen. Bisschop De Korte wijdt er woorden vol zorg aan: uiterst pijnlijk verlies van geliefden, medemensen, zekerheid, inkomen, perspectief, contact, ademruimte, vertrouwen, verdraagzaamheid, aandacht... En méér nog zoekt hij als ware pastor woorden ter vertroosting in de vieringen van het kerkelijk

jaar, in de traditie, in woorden en daden van medegelovigen, en vooral in de persoon en het evangelie van Christus. Zo biedt hij *‘Het Verdriet’* aan als een boek van beproefde hoop. Beproefd bv. in het leven en lijden van Zr. Madeleine Bouman. Zij verloor in korte tijd haar moeder en vijf medezusters. Verdriet, onmacht en verbijstering maken dat ze stilvalt, alsof de woorden van de letterplank zijn gedonderd. Tussen het stamelen door klinkt toch: “Misschien is het feit dat we geen woorden hebben wel een gebed”. Beproefd evenzeer in het woordeloze verdriet van pastoor Ard Smulders. Als onverwacht zelfs de jongste koster sterft, verwondt corona ook hemzelf in hart en ziel: “Ik kon geen woorden vinden, het bad niet in mij, er was slechts leegte”. En toch: “Ge zult de Heer uw God beminnen en uw naaste als u zelf. Ik begrijp nu pas wat dit betekent”. Hoop - bovenal beproefd in leven, lijden, kruisdood en opstanding van Jezus Christus, zoals De

Korte telkens benadrukt: in Christus en de Geest is God in vriendschap en troost onder ons aanwezig. Midden in de dood zijn wij door het leven omgeven.

Geboeide vleugels

In de zomer van 2020 leek er een einde te komen aan *'Het verdriet van Brabant'*. Het najaar bracht een nieuwe lockdown. De Bossche bisschop pakte in oktober 2020 de draad weer op. *'Geboeide vleugels'* bevat de 18 bemoedigingsbrieven die hij tot zomer 2021 schreef. De publicatie bevat ook de Kerstboodschap 2020 *'Voorbij verharding, over polarisatie en solidariteit'*, en een Nawoord *'Coronalessen voor christenen. Een katholieke visie'*. Deze 'coronalessen' betreffen: het belang van stilte en luisteren; erkenning van kwetsbaarheid en sterfelijkheid; de betekenis van gemeenschapszin; de betekenis van zelfdiscipline en het algemeen belang; het belang van een wenkend perspectief; de blijvende betekenis van het christelijk sociaal denken; de pandemie als straf van God?; missionaire inzet als hoogste prioriteit. In deze prioritering van 'missionaire inzet' klinkt het diocesaan beleidsplan van 2016 door: missionaire uitdaging als eerste prioriteit. Hieraan beantwoordt ook de titel van deze bundel bemoedigingsbrieven. De beperkingen waaraan het kerkelijk leven vanwege het coronavirus wordt onderworpen, verhinderen de geloofsgemeenschappen op allerlei terrein creativiteit, vitaliteit, ontdekkingszin te ontwikkelen, de vleugels uit te slaan. Telkens weer komt de bisschop in deze tweede serie brieven terug op de bronnen en perspectieven van gelovige creativiteit en vitaliteit, op de noodzaak en mogelijkheid juist in terreindrukkende omstandigheden niet in passiviteit of zelfs negativiteit te verzinken. "Laten we ons, in deze tijd vol zorgen en ongemak, niet laten meeslepen door somberheid. Juist nu mogen wij onze zegeningen tellen". Hij geeft zelf het goede voorbeeld door te vertellen wat hem rond Pasen gelukkig maakte. Zo vernemen we

niet alleen hoe bijeenkomsten en een priesterwijding hem verblijdden, maar ook dat tot zijn vreugde zijn voorganger Mgr. Hurkmans op Pasen toonde "een goede kok te zijn" - 'never waste a good crisis'!

Geluk in ongeluk

De twee boeken verdienen meditatieve aandacht; dat maakt auteurs én lezer gelukkig. Dit geldt zeker wat betreft de 'Woorden' van bisschop De Korte - betrokken, helder, hartelijk, boeiend, persoonlijk als ze zijn, gevoed door en afgestemd op geloof, hoop en liefde.

Mij trof gaandeweg de gelijkenis met de 'zaligsprekingen' (Mt 5:3-10, Lk 6:20-26). In tijden van zwaar corona-onheil prijst De Korte mensen gelukkig: "De persoon en het evangelie van Christus vormen het centrum van ons katholiek geloof. Christus wil onze tochtgenoot zijn. Gelukkig de mens die dat, juist in deze onzekere tijd, mag beleven."

"Gelukkig de mens die zich geborgen weet bij de Bron van ons bestaan."
 "Gelukkig de mens die ook in deze dagen, ondanks onzekerheid en angst, tot gebed kan komen."
 "Gelukkig de mens die, in deze crisistijd, niet in een ziekmakend isolement terecht komt."
 "Gelukkig de mens die, over eigen grenzen heen, zorg draagt voor de ander."
 "Gelukkig het land waar je alles mag denken en zeggen. Maar even gelukkig het land waar mensen niet alles zeggen wat ze denken."

Gelukkig het bisdom waar dit gezegd en geleefd wordt.

Mgr. Gerard de Korte, *'Het verdriet van Brabant. Kerken en kloosters in bisdom Den Bosch ten tijde van corona'*, Adveniat, Amersfoort, 2020, ISBN 9789493161375, € 25,00.

Mgr. Gerard de Korte, *'Geboeide vleugels. Brieven ter bemoediging'*, Adveniat, Amersfoort, ISBN 9789493161979, € 15,00.

Agenda & weetjes

& De Bisschoppenconferentie heeft in het najaar 2020 besloten tot de oprichting van het *Officium Caritatis*. Dit *Officium Caritatis* zet de activiteiten van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad voort, waaronder de uitgave van het tijdschrift *'Diakonie & Parochie'*. De wijzigingen zijn op 1 januari 2021 ingegaan. Als redactie voor het tijdschrift functioneert het trio Hub Crijns, Jan Maasen en Hans Oldenhof.

& Van 13 tot en met 17 december 2021 organiseert de Nederlandse Katholieke School Raad (NКСR) de Week van het Katholiek Onderwijs. In samenwerking met Adventsactie/Vastenactie is er lesmateriaal ontwikkeld voor scholen, te gebruiken tijdens de Advent in aanloop naar Kerstmis. Daarnaast is er een kerstposter beschikbaar met bijhorende lesbrief. Alle materialen zijn te downloaden op de website van de NSKR www.nksr.nl/lesmateriaal/wko21/

& Op 9 november 2021 hebben de kardinalen en bisschoppen, die lid zijn van de Congregatie voor de Heiligverklaringen, in hun gewone vergadering een positief besluit genomen inzake de heiligverklaring van Titus Brandsma. Daarmee komt deze heiligverklaring weer een stap dichterbij. Dit heeft de postulator van het generaal bestuur van de Karmelorde in Rome op 10 november laten weten aan de Nederlandse Provincie van de Karmelieten. De prefect van de congregatie, kardinaal Marcello Semeraro, zal spoedig de conclusies ter goedkeuring voorleggen aan paus Franciscus. Als de paus de conclusies bevestigt, kan de heiligverklaring worden aangekondigd.

& In een brief aan alle priesters, diakens, pastoraal werk(st)ers en catecheten in de Nederlandse bisdommen wijst Mgr. Woorts op de "unieke kansen die de maand januari biedt om de geestelijke familiebanden tussen joden en christenen bij onze gelovigen onder de aandacht te brengen." Mgr. Woorts is bisschop-referent voor Kerk en Jodendom en voorzitter van de Begeleidingscommissie Jodendom van de Nederlandse Kerkprovincie. De brief verwijst naar de Dag van het Jodendom op 17 januari, in 2008 door de rooms-katholieke bisschoppen van Nederland ingesteld, met als doel aandacht te besteden aan de bijzondere band van de Kerk met het Jodendom. Lees verder op www.dagvanhetjodendom.nl

& Op 2 november is het boek 'Dementie van binnenuit' gepresenteerd. Dit boek is gebaseerd op het onderzoek dat Stichting Presentie in opdracht van ouderenzorgorganisatie Zorgbalans deed naar het binnenperspectief van mensen met vergevorderde dementie. Het boek is relevant voor zowel zorgverleners als voor familie en naasten van mensen met dementie. Zowel in de ouderenzorg als in het sociaal domein. Voor goede zorg is aansluiten bij en afstemmen op de ander essentieel. Daarom is het belangrijk om goed te snappen hoe het leven van de ander eruit ziet. Wat er voor hem of haar toe doet. Wat er op het spel staat. Kortom, hoe het is om die ander te zijn en zorg nodig te hebben. Het boek kost € 26,50. Lees verder op <https://www.lannoocampus.nl/nl/dementie-van-binnenuit>

Diakonie & Parochie Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diaconie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Officium Caritatis, een diaconale dienst van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Officium Caritatis vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar. De abonnementsprijs blijft ook in 2022 voor een hele jaargang € 30,00; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Officium Caritatis
NIEUW ADRES: Postbus 13049, 3507 LA Utrecht
E-mail: administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee:

Bert Altena, Menno van der Beek, Marianne Bruning, Hub Crijns, Vincent de Haas, Fred van Iersel, Hans Krist, Corine van der Loos, Jan Maasen, Henk Meeuws, Hans Oldenhof, Wim Piels, Hein Steneker, Carla van der Vlist.

Eindredactie: Hub Crijns

Foto omslag: Liesbeth Stahlmeijer

Redactie en uitgever: Officium Caritatis, Utrecht

Opmaak: Van Eck Tekst&Design

Druk: Drukkerij Roggeband & Accuraat Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Meditatief

De zeven werken van barmhartigheid

Hij hing op straat rond. Ik had geen idee wat hij daar deed. Beleefd vroeg ik hem mee en bij het eten kwam hij langzaam los en nam hij ook het woord. Dat hebben we geweten.

Vooraf bij een paar glazen mooie wijn: toen hij een aantal diepe dingen zei vielen alle gesprekken op hun plaats en zagen we de dwarsverbanden. Eindelijk.

Ik wilde iets terugdoen en ik had een jas die ik niet nodig had en die hem iets te groot was, maar ik heb aangedrongen en hij was zo vriendelijk om net te doen alsof het ding hem paste.

En het werd laat. Ik zei, blijf hier logeren, en neem de tijd met ons. We kijken morgen weer met nieuwe ogen naar alle verhalen: er valt nog zoveel van elkaar te leren

Hij had het zwaar. Wat stuk was, greep hem aan: hij is er vrijwel helemaal aan onderdoor gegaan, geen ziekte is hem onbekend gebleven maar wat wij voor hem konden doen, dat is gedaan.

Zijn hart was vast te groot, want de regering, het geld, de macht en andere groeperingen hebben hem opgepakt en ergens opgesloten waar wij dan weer geschrokken op bezoek gingen.

En toen we later weer iets van hem hoorden toen bleek hij afgevoerd, gemarteld en vermoord; wat konden wij nog doen? We zijn het lijk gaan halen en hebben hem begraven. Daar zijn vrienden voor.

En later kwam er een bericht, via de tuinman, dacht ik: dat iemand zei, doe dit voor iedereen - doe het voor mij.